

Криворазбраната цивилизация

ПРЕДГОВОР

КРИВОРАЗБРАНАТА ЦИВИЛИЗАЦИЯ

СМЕШНА ПОЗОРИЩНА игра въ петъ действия

отъ

Д. П. Войникова

Подобен на маловръстно дете, нововъзрождающий са народ има слабостта да са достига повече до ония неща, които бият повече на очи. Тъй вънкашната лъскавина на работите прави му най-силни впечатления. Следствието е взето вместо самата причина, отражението — вместо самата същност. Повърхните впечатления оставят и повърхни познания: а от такива познания излизат криви разсъждения. От това — и криви убеждения, които представят смешни умове.

У младите народи почти сичко върви по-скоро по подражание, отколкото по систематично изследуване. Много пътя най-добрите, най-нравствените начала са взети наопаки, разбрани накриво. От това вместо морал или благонравие в тях се вгнездява деморализация, разврат; вместо искреност, братска любов и привязаност — гордост, презрение и ненавист; вместо задръжност и съгласие — раздор и разединение; следователно, вместо развитие — затъпление и заблуждение. А заблуждението спира напредъка на душевното развитие и образование.

Модата е зета вместо **цивилизацията**.

Действително, у тия новосвестявани народи облеченият с по модата **панталони и герок**, с часовник и **кордон**, на една ръка с праметната **пардесю**, а в другата бастунче, с ръкавици и лъскави чепици, ако знае и две-три френцки или немски, минува за образован човек — разбрал света. Тъй и една жена, нагиздена с по модата кокошат **костум**, перест **палтон**, с изпърчени по последната мода коси — **кок** или **букли**, - с над вежди или наврѣх капела, с прещипнати чепички, опънати ръкавички, копринена омбрелка и покачен с дълъг **кордон** злат часовник, е съща **мадама** или **демоазела**. А мъж и жена, заловени подмисца на разход са вече върха на **цивилизацията**.

Видиш ли по модата дрехи, по модата къща, покъщнина — там ти е вкарана цяла цивилизацията. Ако при тия чуеш, че са говори френцки или немцки, там ти е цветът на цивилизацията; ако ли има украсен ала франга салон и с клавиър, там ти е тронът на цивилизацията. Тъй имали европейците и тъй живеели, затова и ний, за да бъдем като тях хора цивилизовани, тъй трябва да имаме и тъй да живееме. Ама европейците знаели да правят фабрики и да вадят сякакви хубави, лъскави, красиви работи — нека ги вадят, а ний ще си ги купуваме скъпо-скъпо и с тях ще са красим. Сетне тий знаели да правят вапори и железни пътища — нека ги правят, а ний ще им плащаме и ще са носим.

А в душевно отношение тази **криворазбрана цивилизация** има други хубости, други следствия: уважението към вероизповедните обряди много пътя е заместено с насмешни подигравки; почестта към старите — с презрение; учтивостта към нежния пол — с безочливост; срамът — с необюздана смелост. Гражданска добродетел, човеколюбие, братска любов, състрадание, социална привързаност: сички тия са избърсани из речника на мнимо образования.

Криворазбраната свобода на съвестта е изгонила из главата му сяко вероизповедно и морално назидание, а софистическите мъдрования, кривовтълпените убеждения и съзетото твърдоглавие така са укоравили сърцето му, дето не може са откри ни най-малка нежна чувствителност. От това и в него ни най-малка черта от ония благородни чувства, които въздигат душата до истинското образование. Да, мнимоцивилизованият е нещо повече от простотата: той сичко умее, сичко знае; той ти говори за човеколюбие, за гражданска добродетел, за братска любов, за съгласие, за единство, но без да ги сеща той сам, без да ги има на сърцето си и без да ги върши. Сичко, що е въвн от неговия собствен интерес, говори го само и само, за да препоръча себе си, че умее да разсъждава, да дава мнения, съвети, че знае, че е учен, образован.

Днес имаме живи примери пред очите си. Погледнете ония съседни нам народности, които, при сичката си политическа самостоятелност и независима самоуправност, от 30-40 години насам, като са били повечето слепи подражатели на вънкашната **политура** на цивилизацията, отколкото **сериозни** изследователи на нейните основни начала, не са направили никакъв успех в индустрията и въобще в промишлеността. Освен това в тях не може са каза, че има положени здрави основи от един морален живот за една благонадеждна бъднина: деморализацията, разпръсната чрез мнимообразовани личности в масата на народа, като заразява сяко благородно чувство, вдъхнато може от народното благочестиво предание, затрива и сяко морално наставление и поучение, което може да става било в училищата, било в черквите.

Такъва една зараза върлува у някои млади народи, които искат да са мерят с ония от образована Европа.

При свестяването на нашата народност, от няколко време насам, тази истата зараза не закъсня да посети и нашето младо поколение именно в ония места на отечеството ни, дето са появили някои фалшиви светили от европейското просвещение. Добре е злото овреме да са предвари. А това стои най-много в ръката на нашите разбрани наставници и учители в народните ни училища — единствените ни общи заведения, дето нашите рожби могат са сдоби с добра отхрана и с народно просвещение.

Но тия наши учители и наставници малко би съдействували, ако техните поучения и наставления не би са отражавали и в самия обществен живот на народа. Нравствените поучения в черквите, назидателните сказки в читалищата, неделните училища и народното вестникарство са извикани на помощ за запазване народната маса от гореказаната зараза — **деморализацията**.

Немалко, мисля, би послужили като припаза за това зло и даваните сегиз-тогиз някои добри театрални представления с морална цел за поучавание и поправяние побърканите нрави. Действително театърът е помогнал немалко за развитието на народите, кога той е бил не само едно просто забавление и наслаждение на страстите (което, напротив, е развратявало народите, а едно общо училище, дето народът, под едно приятно забавление, може действително да намери душевна храна.

Докато Атина и Рим слушаха героическите трагедии на техните изкусни поети, народното чувство и гражданската добродетел правеха чест на еленина, както и на римлянина. Когато обаче бакхенските комедии зеха да са заместят с разкошни представления, които нямат за цел друго, освен да ласкаят страстите и да заплеляват сърцата, тяхната слава зела да помрачава. Когато Корнейл и Расин даваха храна на францушкий театър, народът във Франца чувстваше сладостта на хубавото, доброто и моралното и добиваше повече и повече морална сила за

народно развитие; когато обаче поучителните комедии на Молиера зеха да са заместят със сладострастни представления и разкошни балети, моралът зе да губи своето благотворително влияние между народа и деморализацията полека-лека по-свободен вход на по-голям размер в народната маса.

При започетъка на народното развитие историческата драма и карактеристическата комедия би били в значителна полза. Историческата драма, като има за предмет да изложи на сцена героически, благотелни, народополезни дела на някои исторически личности, а най-паче от народната история, освен що запознава зрителите с тия доблестни личности, служи още да вдъхнува благородно усещания, добродетелни понятия, човеколюбиви стремления и да покаже още някои слабости или заблуждения както: несъгласие, раздори, интриги какви погубителни сетнини произвеждат във вреда на общото добро. А карактеристичната комедия, като представя на живо образи от слаби и смешни характери, както: глупешки постъпки, несумесани наемания, съзети умове с хвърчащи идеи, фанатически предразсъдъци и проч., има за морална цел да поправи погрешките и недостатъците, вмъкнати в общежитието — на общо или на частно, — като по един весел и смешен начин оставя да говори само поучението, което под образа на схема втъпява най-добри впечатления.

Такъвато идея е била единствена идея, що ма е подканила да съставя някоя друга исторически драми и ги изложи на сцена пред сънародниците си в Браила, Букурещ и Галац. Същата идея ма е подканила да напиша и настоящата комедия „**Криворазбраната цивилизация**“.

В лицето на доктора **Магариди** исках да представя като един апостол на мнимата цивилизация, която заплънява слабите умове на девицата **Анка** и на майка ѝ **Злата**, слепи подражатели на модите. Като помощник негов е додадено лицето **Димитраки**, Анкин брат, превзет младеж, и с несвестни мъдрувания. А в лицето на **Хаджи Коста**, Анкин баща, е представен противоположен характер, който предвижда злочестните сетнини на неразбраните глупави последователи на речената цивилизация. Такъв второстепенен характер искал съм да покажа и в лицето на **баба Стойна**, която играе главна комична роля. А в лицето на **Марийка** мислил съм да представя скромното българско момиче, което пази почест към майка си и има уважение към българщината. **Митю** и неговите другари **Герги** и **Пенчю**, български младежи, любители на пиетието, немалко са увеличат по проповедта на Маргариди, който ги подканя да презрат народните обичаи и хора, па да са учат на европейски. Митю, също влюбен в лицето на Анка и подбуден от завист и отмъщение на нейния любовник Маргариди, става най-сетне героят, който заедно с другарите си, още и Димитракия и Злата, дошли вече в съзнание, убива проповедника на мнимата цивилизация, който бе докарал до обезчестение дома на Хаджи Коста. С други думи, **деморализацията, която са раздава чрез буйната несвестност на младежите у един народ, може да са изгони със сваятната съзнателност тоже на младежите.**

Сполучил ли съм всичко това, или не, остава на благоразумното разсъждение на знающата наша почтена публика. Лаская са само да вярвам, че тая ми пиеса, ако не за друго, да послужи поне като за повод в избирание театрални представления, които би послужили в полза за предпазване крехките клончета на новоразцъхваното наше народно дърво срещу заразителната буйност на злите ветрове, които завейват в едва пролетното начало на народното ни процветание.

Букурещ,
23 майя 1871.
Д. П. Войников

Действующие лица

Хаджи Коста, дюкенджия, еснаф

Злата, жена му

Анка, дъщеря му

Марийка, Анкина другарка

Баба Стойна, сватовница

Димитраки, Анкин брат

Маргариди, лекар грък

Митю, момък, zalюбен в Анка

Герги и Пенчю, Митюви другари

Райчю, слуга

Двама заптии

Една селянка

Момци, моми и други за хоро в третъното действие, което започва със свадба.

Цигулари Сцената се предполага у един град в България

ДЕЙСТВИЕ ПЪРВО

Сцената представлява къщата на Хаджи Коста. Стая, постлана с килим, надясно — мендерлик с наредени възглавници, наляво — маса и столове. Огледало и др. Вратата на стаята иде отляво; друга врата надясно води в друга стая.

ЯВЛЕНИЕ I

Хаджи Коста с потури, ферменя, фес, седнал на мендерлика, с дълъг чибук, пуши, Злата, която му носи кафе.

Хаджи Коста (*като поема чашата, сръбва и намусено*). Хем чувай! Ума си в главата си сбирай... Толкоз пътя става ти казвам: **бе джанъм**, поостави са от тия пущини, мисли и за къщната работа; ама на кого думаш, дуварът ако чуй, и ти же чуш. (*Посръбва.*)

Злата. То... жената кога ли й пригодила...

Хаджи Коста. Като си са захласнала подир тях... па не щеш да знаеш туй къща ли й, или курник, **анадънму**? Кога ли же ма земат дяволите, па же ти кажа аз на тебе едни моди. (*Посръбва.*)

Злата. А че... модите, хаджи... нали сега светът гледа по̀ на друго... па и ний, езер, както правят хората.

Хаджи Коста. Хората може да покачат и дрънкала, па и ний не же станем маймуни, **анадънму**?

Злата. Ама сега не е като е'новремешно... не може без тях, хаджи.

Хаджи Коста. Не стига, дето прахосваме пари за нищо и никакви парцали, ами като са захласнете в тях пущини, па не мислите за в къщи како трябва да са наготви и онодя. **Сабахлаин**, токо като станете, друга работа не ви е на очи, ами ръце ви право на пустите моди; гаче сте луди-полудели подир тях мерещини.

Злата. Па защо хоратиш тъй бе, хаджи, как щели сме да не гледаме и друга работа? Яли сега не ти ли донесох кафето?

Хаджи Коста. И за него трябаше два сахата да чакам, **анадънму**? За едение време стане, вий се не сте още готови, манджата ви се още неувряла, се трябва да чакам. Седнем на софра, дъщеря ни... тя се я няма, се има да довършва. От заран насам я няма никаква: да стане и тя с време, като сяко момиче, да земе да полей на баща си, да попримете и поочисти из къщи, да ми приготви кафето, да ми пообърши калеврите.

Злата. Новата ѝ рокля, рекох, да си я довърши по-скоро, че ще ѝ трябва за свадбата, а аз да нагледам къщната работа.

Хаджи Коста (*отвратително*). Ти ли да нагледаш къщната работа... Очите ти са изгледали, **анадънму**?

Злата. Ам'че яли на, кафето нали ти приготвих? Па сега ще вляза в **мутофака** да видя какво ще направя за обяд.

Хаджи Коста. А дъщеря ни, тя да не хваща къщна работа, а?

Злата. А че сега светът, хаджи, става други: е'на майка, да речем, дето разбира от сегашното, не трябва да оставя дъщеря си на мазание, на прание, на промивание, защо че ръцете ѝ са развалят. Сетне не бива да готви, защо че от огъня лицето ѝ са разваля, упръхва. Ръцете, па и лицето на нашата Анка, каквато си ѝ тя тъй хубавичка, трябва да бъдат сявга чисти, бели, меки като памук, па да показва е тъй хе!... Деликатна, енгенис.

Хаджи Коста. *(насмешно).* Деликатна, еugenis. Ей, сетне?

Злата. Сетне, ний е'на дъщеря имаме, хаджи, па и господ я надарил с ангелска хубост... Нека тя гледа за себе си, па кога излезе пред хора, да бъде утъкмена и уредена най-добре, по най-новата мода, от другите моми да сочи по-горе. Езер, ний ще гледаме колко по-скъпо да я продадем.

Хаджи Коста. Я ще тъй же я развалиш ти с този си маймунски ум! Щяла да я продаде по-скъпо. Бе, хей, будала, хората не же гледат ней ръцете, краката, а же питат дали е изпечена на късна работа, дали же я бъде за домашница, **анадънму?**

Злата *(смело).* Дева не же я продам в ръцете на един простак, да му слугува като робиня.

Хаджи Коста. Ами?... На какъв дявол...

Злата. Хелбетя, ше си намеря аз е'но учено зетченце.

Хаджи Коста. Толкоз си отбрала ти... Сегашното учение, каквото го гледам аз него, не къща, ами курник биля не же може да гледа.

Злата. Ами защо харчи толкоз пари подир Димитракито ни, нали да са изучи, па да стане учен? И стана, я! Виж, като си доде от Авропата, какъв са изменил. Поприличал на френче: сякаш не е наш син. Езер, учението го искуси.

Хаджи Коста. Хилядо пъти пишман станах... проводих го, че какво? Язык за парите! Сега ми е дошел учен, че защо ми е, кога не кабули нито на чорбаджия да отиде, нито на дюгеня ми да седне. Той са учи, аз харчих със ниет, че челяк же стане, а той... хаймана и половина: целий ден мутай по улиците с френцките чапкъни, **анадънму?**

Злата. Той иска при някой голям търговец...

Хаджи Коста. Големий търговец же му бъде стегниглава, а той, на, чуваш ли, не щял чорбаджия на главата си, ами да ходи по кефа си. Пустото им учение, пусто-опустяло! За него вяра, почест, срам, страх няма. Като са нарекъл еднъж учен, па... не ще ти да знай нити за бога, нити за вяра, **анадънму?** Токо рекли: Авропата, Авропата. Ама Авропата не гледа като тях наготово: Авропата измислила **тюрю бин тюрю марафетя**, па търси като нас прости да им зема паричките, **анадънму?** Ами нашите учени какво правят? Знаят сал да ми одумват, че тъй трябало, че инак трябало. Учение — аз думам — то, дето знай да извади някой марифет, че със него пари, да спечели, пари! *(Става.)* Дай ми тефтерите оттам.

Злата *(като му подава два-три вети тефтери).* Ами... да ни проводиш е'на фуста хумаюн.

Хаджи Коста *(доде завива тефтерите в кърпа).* Пак хумаюн...май със жени...

Злата. А че за новата рокля Анка трябва да си направи още е'на фуста, езер!...

Хаджи Коста *(сърдито).* Бе хей, глоби, в онзи ден ви проводих един топ хумаюн, какво го сторихте? *(вика на слугата)* Райчо! *(Слугата идва и той, като му подава тефтерите и ключовете.)* На, да отвориш дюгеня, да пометеш и да онодяш там.

Райчо поема тефтерите и ключовете и отива

Злата. А че, хаджи, той хумаюн беше за друго: направихме кое чаршафи, кое ризи, кое...

Хаджи Коста. Бе вий ли?... С тези пусти моди же съборите, **анадънму...** най-големия му търговец. *(Излиза.)*

Злата. *(отподире му).* Да н'забравиш хем!

ЯВЛЕНИЕ II

Злата,сама.

Злата. Разсърди са. Ех, горко му дошло. Като са нарел мъж, па и □момински баща, трябва да харчи, ам'че как? Ний е'на мома имаме, трябва да и много правим по модата дрехи. Езер, тя, каквато си й тъй хубавичка, модите и мязат. Като са накичи, сякаш не е българка. И тъй, я! Да н'е тъй, дофтура ше ли я залюби? Той зер не е прост човек, отбира от хубавото. Мене Анка ми й деликатна, евгенис, затуй той си я обикна дотолкоз, умира за нея! Хеле пък сега да я види с новата рокля, по най-новата мода, да си тури и капелото, още толкоз ще влезе в очи му. Нали ми казва той мене: „Тебе Анка ти мяза на съща вранцузойка, като за нея момък няма в града ви.“ И няма я! Наште момци... никакви, простаци... *Зная аз...* [какво си мислят, че знаят и какво в действителност знаят героите!] Баща и нека са одумва, кой ли ше го слуша?! Горко му дошло!

ЯВЛЕНИЕ III

Злата,Анка.

Анка (като сочи новата си рокля, с която е облечена). Свърших си я, мане. Я, я виж!

Злата (ухилено). А! Каква хубавичка! (Поизгледва я изотзад.) Колко добреж ти стои! Досуц друга та показва.

Анка (весело). Нели? (Разхожда са подчотрено.)

Злата (като я изгледва отгоре до долу). Бравос. Иди речи, че си българка. Де!... Никак... изляна, изкована вранцузойка. Добре казва дофтура.

Анка (наперено). Сега да ма види тъй...

Злата. Много ше ти са радва: той та обича.

Анка. Да си туря капелината, по-добре ще покаже. (Туря си капела и гледа са на огледалото.) Я виж сега, мане!

Злата. Сега сякаш че си дошла от Аропата, съща мандама. Бравос! Нека са пукат душманките! Утре тъй да отидеш на свадба, хем чу ли?

Анка. То са знай. От таз мода още няма никоя...

ЯВЛЕНИЕ IV

Горните, Марийка.

Марийка. О! Честита, честита.

Анка. Мерси. Ще ли ти хареса?

Злата. Как е, Марийке, нели и стои добре?

Марийка. Чудесна.

Злата. По най-новата мода, видиш ли?

Марийка (на Анка). По журнала ли си я скрои?

Анка (горделиво). Да, по журнала, разумява са.

Злата. Тя нашата Анка, тя си й марифетлия: нищо не са отгърва от ръцете и тъпкъсь: какото види по джурналата, направя си го!

Марийка. Да, нейна милост и привираща, има дарба за сичко...

Анка. Челяк като са мъчи...

Марийка. Преднела тертипи на европейките.

Злата. Не сал преднела, ами и съща аврупейка.

Марийка. Да, съща европейка.

Злата. За такваз аврупейка трябва и един аврупеец, нали?

Марийка. Нито хората.

Анка. Е пък и ти, мане? Сега нямаш друга хората.

Злата *(на Марийка).* Виж **цир-вир-закцията** како прави? Да е жив и здрав брат и, той, като си дойде от Франция, изучи сестра си на аврупейски **тертип**.

Марийка. Блазе и, че има учен брат.

Анка. Марийке, дохождай у дома честичко, па ний и тебе ще изучим на европейско.

Злата. Да, да! Тряба, трябва... Виж нашата Анка как са изучи? Да я чуш, кога са земе с дофтура на приказка, сал да ти й драго да ги слушаш.

Марийка. Твоя милост оставяш Анка да са учи на европейско, ами майка ми, каквато си е, не би ма оставила, да знае че света ще потъне, особно да приказвам с чужд човек. Пази боже.

Злата. Тебе майка ти й пък проста, па и ти не трябва да я слушаш. И Анкина баща ходи да са одумва, ами кой ти го слуша! Ний си караме алафрангата. Сега българското не струва пари, не!

Анка. Ако река аз да слушам баща си, трябва да си остана досущ дебела българка — простачка.

Марийка. Вий... да, можете, ами аз да не слушам майка си, която има сичката грижа за мене и от която ми зависи честта...

Злата. Гледай си работата, сега момата сама трябва да си намери честта; ти нито трябва да питаш майка си, че е жена стара, па и проста. Що ти отбира тя от днешното? Тя си знай стана, хурката. Ти гледай да са изучиш на сегашното, на алафрангата, на...цирвирзакцията.

Анка. *(горделиво).* Цивилизацията, речи.

Злата. Хъ! Тъй... цивилизацията

Марийка. Като българка, кога да е, ще бъда в ръцете на един българин, а у нас, българите, цивилизацията, която ваша милост разбирате, не е още в употребление.

Анка. Но трябва ний, младите, да я турим в употребление: ако остане на старите глави, хилядо години ще са минат, и българите се тъй прости ще си останат.

Злата *(ухилено).* Бравос, Анке, се тъй прости и балбути.

Марийка. Преди тази цивилизация на модите българите имат нужда от положително учение, наука, просвещение

Анка. Твоя милост си са зела подир думите на учителката. *(Къмто Злата.)* Тя ни приказваше тъй.

Злата. Ех, ами! Разбрала тя, простата българка. Како ли знай тя? Не знае едно **бонджор** да каже.

Анка. Нели ходихме толкоз време? Какво са научихме?

Злата. Нищо.

Марийка. Ако не друго, то поне какво ще рече истинско образование.

Анка. Ех, ами! Колко не щеш я!

ЯВЛЕНИЕ V

Горните, Димитраки.

Димитраки *(весело)*. Бонжур!

Анка. Бонжур, мон шер фрер. Коман ву порте ву, биен?

Димитраки. Тре биен, мерси, ма шер съор.

Злата *(ухилено, на Марийка)*. Виж како сладко иде вранцушкото? Да ти и драго да го слушаш.

Марийка. Да.

Димитраки *(като улавя Марийка за ръка)*. Бонжур, мадмуазел Мари.

Марийка. Не зная францушки.

Димитраки. Но гледай да са научиш: то трябва днес.

Злата. Тряба, зер!

Димитраки. Една мома като тебе трябва днес да знае францушки. Да, ти трябва още да са научиш да **танцуваш** на **полка**, **валс**, **кадрил**; да знаш как да са отнесеш на един кавалер, когато ти направи **комплимент**, как да правиш **етикети** и други, и други...

Злата. Колко е сахато, Димитраке?

Димитраки. *(като гледа на часовника си)*. Близо пладне.

Злата. Люльо! Манджата не съм турила още на огъня. Баща ви пак ще гърми. *(Излиза.)*

Димитраки. И тъй, Марийке, ако желаш да са научиш на европейските хора и да говориш францушки, идвай сякоги у дома, па аз ти давам честно слово как ще са занимава нарочно с тебе, както със сестра си.

Марийка. Благодаря, но не ще имам време.

Димитраки. Хъ, време. Остави сичко, па гледай да станеш една цивилизована мадмуазела.

Марийка. *(усмихнато)*. Дето не ще го бъде.

Димитраки. То е в ръката ми, стига да обичаш.

Анка. Нейна милост не може да цени още цивилизацията.

Димитраки. Цивилизацията, Марийке, е слънцето на днешния век, слънце, което грее днес над цяла Европа, дете **мадамите** са цветето на тази цивилизация. Да, там жените не са като тукашните робини. Във Франца, а именно в Париж, жената е тъй свободна, както и мъжът. Една **демуазела** там зема си кавалерина, когото обикнала, па са разхожда с него, където си ще. Да, голяма свобода.

Анка. Тъй, Марийке, те европейки не похващат нищичко; слугините им вършат сичко. Те само себе си гледат: пазят си лицето от слънце, от вятър, па затуй си и турят **воал**, сиреч було. Па ръцете им, за да стоят сявга бели и меки, носят ръкавички, а снагата им, за да стои деликатна, стягат са с **корсет**, знаш?...

Марийка. Но ний сякам сме още далеч.

Димитраки *(горделиво)*. Не е истина, гледай сестра ми.

Марийка. Нейна милост... да, едничка в града ни.

Анка. Още, още...

ЯВЛЕНИЕ VI

Горните, Злата със запретнати ръце.

Злата *(свърснато)*. Дофтура иде, дофтура.

Анка. Люльо! Аз с новата рокля.

Злата. А че бир да си, по-добре.

Марийка. Да си ходя. *(Тръгва.)*

Димитраки *(като я задържа).* Що бързаш? Постой: имам да ти кажа нещо.

Марийка. Чузд челяк... срам ма е.

Димитраки. Срам ли? Браво, не та пускам.

Злата. Но сега той та завари.

Анка *(която са глади).* Иде ли?

Злата. Стойте вий, аз да са махна, та да н'ма завари тъй *(отива да нейде и са връща).* Люльо! Завари ма, ам'сега?

ЯВЛЕНИЕ VII

Горните, Маргариди, Райчю, който слуша от тайно.

Маргариди *(като влиза кокетски).* Бонжур! *(Прави комплименти, здрависва са с Анка, с Димитракия, когато иска да земе ръката на Злата.)*

Злата *(като му сочи ръцете си).* **Пардьон, мушу.**

Маргариди. Па д'коа, мадам Злата. *(Към Анка.)* **Коман са ва-т-ил, мадмуазел?**

Анка *(наперено).* **Мерси, мосьо льо медесен!**

Маргариди *(към Димитракия).* **Мосьо Деметриус.**

Димитраки. **Жву при, мосьо Маргаридес.**

Маргариди *(като изважда из джоба си един журнал за моди).* Желаях да ви срещна и да ви дам журнала, когото приех от пощата.

Димитраки *(като поема журнала).* Да, журнала за моди. **Мерси.**

Анка *(свърснато).* За моди? Браво! Я да видя, **мон фрер?** *(зема журнала.)* Хъ! Видиш? Тук има рокля от по-нова мода... Побързах...

Маргариди *(като изгледва роклята и).* Сега ли си я направи?

Анка. Да, **мосьо,** сега сефте я облякох.

Маргариди. А, bravo! Много добре ви хваща.

Анка. Мерси, **мосьо.** *(На Злата.)* Мане, трябва да си направя и от тази мода, че е по-нова.

Злата. Стига да кажем на баща ти, па той ще ти земе.

Маргариди. Да, да! Тряба. По нас **демуазелите** си имат по петнаесет-двадесет фустани.

Димитраки. Разумява са, една **дама** трябва най-малко за месец по една рокля да зема от шивача.

Злата. А че и нашата Анка до петнайси се, трябва да ги има.

Анка. Мисля, повече.

Злата *(ухилено).* Приказвайте си, ваша милост, а аз да си видя къщната работа *(Като се покланя на Маргаридия.)* **Адию, мушу** *(Тръгва.)*

Маргариди. Адийо, мадам Злата.

Злата *(като са повръща).* **Мерсим.** *(Излиза.)*

Маргариди *(към Марийка).* Нейна милост?...

Анка. Нейна милост — наша съседка.

Димитраки. Мадмуазел Мари.

Маргариди *(като улавя Марийка за ръка).* Драго ми е да са запозная...

Марийка *(срамежливо).* Подобно...

Маргариди Нейна милост има **типът** на сушо българтарско момиче, тъй срамежливо.

Марийка. Имате право, господине: ний, българските момичета, не сме свикнали тъй лесно в запознаване на чужденци.

Анка май от старите. Нейна милост... майка и.

Маргариди (*към Марийка*). Ма моля, вий не трябва да слушате вече майките си: те са стари, па и прости; те не знаят що ще рече цивилизация. Цивилизацията изисква едно момиче или една мома да бъде отворена, да приказва **франшман с един кавалер**. Не трябва срам.

Димитраки. Срамът показва простота.

Марийка. А аз вярвам срамът да е честта на едно момиче.

Маргариди. За една цивилизирана **демуазела** срамът значи нула, нито има идея за срам.

Марийка. За нас срамът е голямо нещо, господине.

Маргариди (*към Анка и Димитракия*). Видите ли българските майки какви **мизерабили** идеи дават на дъщерите си?

Димитраки. За такива стари брантии — холера, холера.

Анка?... Браво, Дементриус, такава хората.

Маргариди. Негова милост има **резон**: такива стари спират **прогреса на цивилизацията**, която изисква **персоналната и индивидуалната либертате**; не трябва срам, не трябва страх. Сички **нации** в Европата са прегърнали днес цивилизацията, само вий, българите, не щете да са **конформирате и модифицирате**. Вий, младите, не трябва да слушате старите ръждиви глави, а гледайте напред към прогреса на цивилизацията. Вий трябва да имитирате като нас, европейци, които визитираме града ви; да са запознават с нас и да слушате нашите **инструкции**. Да гледате как са носим, как приказваме, как седим, как ядем и пием; и вий тъй да са носите, тъй да приказвате, тъй да седите, тъй да ядете, пиете и...

Анка. Виж, Марийке, аз не ти ли казвах? Слушай сега, разумя ли?

Марийка. Разумях. (*На себе си.*) Да станем на маймуни.

Анка (*към Маргариди*). Ах, колко желая да отида на Европата, па зная аз...

Маргариди. **Мадмуазел**, и това е възможно, стига да го желаеш от сърце.

Анка ли е? Да има □. Мосьо, хората **колай** утре да тръгна.

Маргариди улавя Анка за ръка и я отвежда на една страна. Същото направя и Димитраки с Марийка и я отвежда на друга страна на сцената.

Маргариди. **Ма шер Аннет**, бъди сигурна, как ще видиш скоро Европата, стига да са оставиш на моето **диспозиране**.

Анка. Ах, дано!

Маргариди (*настрани*). Не ма разумя.

Димитраки. Ти, Марийке, не трябва да слушаш вече майка си: тя е вече са извял. Аз та обичам като моя сестра, та затова искам да та □ стара и умът и цивилизирам.

Марийка. Благодаря ти, но тази цивилизация не е като за мене.

Маргариди. **Ма птит ами**, там ще видиш много градове, дето цивилизацията е на върха.

Анка. Ах, боже, дали ще имам нея чест?

Маргариди. Ще имаш, **ма шер**, ще имаш, стига да ма слушаш.

Димитраки. Защото ти не си вкусила още цивилизацията, па затова и ти иде бо'зна какво.

Марийка. Каквото и да е, не е като за мене.

Димитраки. Не бъди такваз, слушай мене, който та обичам и ти желая доброто.
Марийка. Стори това добро на друга.
Анка. Ах, мосьо, л'Йороп, ла сивилизасион!
Маргариди *(любезно)*. Уй, ма птит, л'Йороп, ла сивилизасион, с'е тре жоли, тре маанифик! Ж т'ем, тю е мон анж!
Анка. Като отидем на Европата ще са науча добре францушки, нели?
Маргариди. О, сан дут!
Димитраки. Язык за хубавината ти, Марийке! Ако не ма послушаш, ти ще бъдеш една ревнива ябълка, хвърлена на свините.
Марийка. Каквато ми бъде честта.
Димитраки. Честта ти е в ръцете ми, стига да искаш да та направя честита на света.
Марийка. Честта ми е от бога.
Анка. Надявам са скоро да улесня францушките. Имам вече начало.
Маргариди. О, бъди сигур, **шер Аннет**, кога бъдеш с мене, за два-три месеца ще бъдеш цяла французойка.
Димитраки. Слушай ма, Марийке, не са оставяй в злочестина, остави са на мене, инак ще са каеш.
Марийка. Може да остана и най-злочестна на света, но никоги не бих са предала в ръцете на един ергенин. Забавих са, да си ходя. *(Тръгва да си отива.)*
Димитраки. Ах, Марийке! *(Въздържса я.)* Постой, аз не съм си свършил още думата.
Марийка. Моля ти са, остави ма, ще ми са сърди майка. *(Към другите.)* Прощавайте.
Анка. Адийо, Марийке, адийо.
Марийка. Сбогом. *(Излиза.)*
Димитраки *(настрани)*. Дебела глава!...

ЯВЛЕНИЕ VIII

Маргариди, Димитраки, Анка, Злата

Злата *(настрана, към Димитракия)*. Баща ви си доде. Минете в другата одая.
Димитраки. Мосьо Маргаридес, ж ву при, да минем в другата камера.
Маргариди. А во з'ордр, мосьо! *(Отиват двама те)*
Злата *(на Анка)*. Хай иди и ти, да не те завари тука, па да хване да вика отгоре ти.
Анка. Уф, пък и този татю! Не може да поседи още малко на дюген.
Злата. Остави са! Той дошел за обед, а още не е готово, че не знам какви ще ги слушам пак.
Анка. Горко му дошло! *(Отива в другата стая.)*

ЯВЛЕНИЕ IX

Злата, сама

Злата. Манджата пак не е готова. Сега ще хване да гърми отгоре ми. Какво да го излъжа?... Какво, какво?... Да кажа месото беше старо, та не увря скоро?... Не бива: той го е купил, знай го. Да река лук нямаше?... Пък има: вчера го купи. Да кажа масло нямаше да опража лука?... Пък и то има. Какво да го излъжа?... Какво, какво?... Ха!... Да зема да изтърся солника в пепелта, па —

сол нямаше; тъй, я? Сол нямаше. Туй му запуша устата нему. Жената трябва да знай да лъже мъжа си, проста й оназ, дето казва правото. Да са махна аз, да не ма в мутофака. □завари, да сяка, че бях се (*Излиза.*)

ЯВЛЕНИЕ X

Райчю, после Хаджи Коста

Райчю. Пак не е готово... Отзарана насам постирай уши! Чакай! Не ти дават барим един дробен хляб, да си позалъш гърлото. Ама че на врата изпаднах, ха! (*Ухилено.*) Ама и чорбаджията дойде като кон на празна торба — и той же чака.

Хаджи Коста. Райчо!

Райчю (*свръснато*). Чувам, чорбаджи.

Хаджи Коста. Кой беше тук?

Райчю. Беше, чорбаджи, онзи... той...хекимин ли е, какъв е?

Хаджи Коста. Та що търси той... тук, в къщата ми?

Райчю. А, че... Зная ли, чорбаджи. Гледам, той... като доде, и чорбаджийката, и Анка дават с него уста със уста, па...

Хаджи Коста. Какво па?

Райчю. Демек... приказват си.

Хаджи Коста. Като какво?

Райчю. А, че... разбирам ли им? Дълбоки работи, тъй хе, вранцушки! Измайват са, па...

Хаджи Коста. Де й чорбаджийката?

Райчю. Сега отиде в мутофака.

Хаджи Коста. Беки още не е наготвила?

Райчю. Не е, ам'че как.

Хаджи Коста. (*като си повива главата*). Ях, ярабим! Кажи и да дойде сам.

Райчю. (*като се обръща*). Хъ, япали я.

ЯВЛЕНИЕ XI

Горните, Злата

Злата (*със запретнати ръце*). Де й Райчю?

Райчю. Япали ма.

Злата. Не знаш, хаджи, отюхках са.

Хаджи Коста (*намусено*). Себеби?

Злата. Ама нали от заран не са сумях да прегледам дали имаме сол. Кога посегнах да гудя на ястието, солника, гледам, досущ празен. Да отиде Райчю да купи завчас. Аз нямах пари в себе си, инак досега щях да го проводя я?

Хаджи Коста (*като изважда от кесията си пари и на Райча*). На, да отидеш качарак да земеш сол.

Райчю, додето върви скоро, препинява са и пада.

Хаджи Коста (*гневно*). Къор оладжа!

Райчю става и излиза

Злата. Ще почакаш, хаджи, доде дойде солта.

Хаджи Коста (*заканено*). Каква сопа ти са стои тебе!

Злата. А че сега аз ли съм крива?

Хаджи Коста. Ба! Права си като въже в торба, **анадънму**? Да ти са позлатя, аз се
Злата пак лошева.
Хаджи Коста. Кой беше тук?
Злата. Кой ще бъде? Бяха...
Хаджи Коста. Кой?
Злата. Нашите, ми са струва, беше и...Марийка. Аз, хаджи, бях се при огъня,
гледах си работата.
Хаджи Коста (сърдито). Гледала си работата, а? Каква вещица си ти! Де й Анка?
(Вика.) Анке!

ЯВЛЕНИЕ XI

Горните, Анка

Анка. Що е, тате?

Хаджи Коста. Кой беше тук?

Злата намига на Анка да не казва.

Анка. Беше...Марийка, батю...

Хаджи Коста. Още?

Анка. Сетне дойде мосьо Маргариди да дири батя; зе го и излязоха.

Злата. Ха! догадих се аз някой доде, па скоро-скоро излезе. То мосьо Маргариди
ли беше?

Хаджи Коста. Же го замагаридям аз него. Той чапкънин да н'ми стъпва в къщата,
че му счупвам краката. Де й нашия магарски син.

Злата. Види са, излязъл.

Хаджи Коста. Да н'ми мъкне той мене тука таквиз багабонти, че го земат и него
дяволите.

Анка. Той е доктор, тате; той не е лош човек.

Хаджи Коста. Ти го разбра, а? Или и ти му са сочиш?

Злата (като намига на Анка, към Хаджи Коста). Как щяла? Хич аз оставям ли я?

Хаджи Коста. Бе ти ли?... Зная та каква маймуна си. Вий като видите таквиз
ябанджийски хайти, па уста ви отворени остават, **анадънму**? Пустата ви
алафранга! Ума си в главата сбирайте, зере кога ли же ма земат дяволите, па
же ви кажа аз на вас... (Разхожда се.) Мене къщата ми не е хан, **анадънму**?

Анка. Тате, ами хумаюн за фусти донесохте ли ми?

Злата. Донесоха ти.

Анка. Тате, аз си свърших новата рокля. Я виж, добре ли си я направих?

Хаджи Коста. Да са сочиш на онзи чапкънин, а?

Анка. Не, тате, аз си премерих новата рокля.

Хаджи Коста. Пред онзи чапкънин, а?

Анка. Как щяла съм, тате, хич да бъде работа ли е?

Хаджи Коста. Ама ти шу си крива? **Маймун акъллията** ти майка.

Анка. А че, тате, пък и ти се хукаш и се сърдиш.

Злата. А че тебе баща ти, синко, я тъй хе, за нищо никакво ходи да са сърди!

Хаджи Коста (гневно). Бе да та оставя да направиш за смях къщата ми,
анадънму?

Анка. Уф, тежко ми е да слушам. (Излиза.)

Хаджи Коста. Ума си в главата сбирай, ти казвам, жено, зере!...

Злата (*смело*). А че какво зере? Еня ма й от хора простаци.

Хаджи Коста (*като я изгледва криво*). Я гледай я, маскара!...

Злата. Ам'че не съм ти робиня да ма хукаш тъй, мина са еничерството.

Хаджи Коста (*разгневено като издига ръка на нея*). Еничерство ли? Гиди резил.

Злата побягва и **Хаджи Коста** след нея. Завесата пада.

ДЕЙСТВИЕ ВТОРО

Проста къщичка на баба Стойна, с три-четири прости столчета за седение.

ЯВЛЕНИЕ I

Баба Стойна с очила, przede на хурка. **Митю**, който са задава, с широки панталони францушки, дълъг сюртук и фес.

Митю (*весело*). О, добър ден, бабо.

Баба Стойна. Дал ти бог добро, синко, добре си ми дошел. (*Като са понамества.*) Запоядай, запоядай.

Митю (*който зема един стол и сядва при нея*). По сега махни тази хурка, бабо; що си са замъчила на старини? На младо време дето си прела, не ти ли стига?

Баба Стойна. Ей! Синко... да има баба ти отде, че да н'гледа на хурка. Дядо ти, бог да го прости, доде беше жив, се ище. (*Нажелено.*) Ами той, горкия, като легна, та умря! (*Подсмърча.*) Ех!... Остави ма с празни ръце. Пусто гърло не пита, че си старо, ами се пак друго беше: барим един хлебец имаше кой да принесе въщи! Сега како ще сторя?... Живо в гроба не са влиза, ки!

Митю. Да са живи достове, бабо.

Баба Стойна. Да са живи, синко, от умряло що бива?

Митю. Светът тѣй е направен, бабо: хората да си помагат едно друго.

Баба Стойна. Тѣй, синко, ами и то, доде й младо, ше помага.

Митю. Бе и за старичките има работа... Да речем сега, аз защо съм дошел?

Баба Стойна. Зная ли та, синко?

Митю. Разумява са... за работа.

Баба Стойна. Ако ми иде отръки, синко.

Митю. Твърде добре ти иде... стига да искаш, и от тази работа, разумява са, ще имаш и файдица.

Баба Стойна (*ухилено*). Е, то... от файдата си кой бяга?

Митю. Ти знаш, бабо, от малък... без майка, па и откъм роднини господ на людски ръце гледа, не ма е зарадвал; двама с баща си... сами; къщата си се па то... людското, знаш, не е като свое.

Баба Стойна (*ухилено*). Е, е!... Сещам са. Тряба, синко, трябва: къщата ище домница, па и ти зер... по сега... времето ти й.

Митю. Ако е рекъл господ...

Баба Стойна. То... господ го е рекъл, синко. (*Важно.*) Езер трябва по сега да са прибереш и ти като сичките хора — да си земеш е'но булче, па да са радвате, доде сте младички. Хей!... Синко! Нели бях и аз млада! Нели съм се радвала! Нели зная!... Ами господ тѣй щял: на старо време да остана я тѣй хе!... Самичка.

Митю. Мъчно е, бабо, само, мъчно!

Баба Стойна. Господ, синко, защо дал мъж и жена? Нали да си животят нае'но и да са радват един на други. Дядо ти, лека му пръст, доде беше жив, се имаш челяк при себе си... Ще излезе донейде, па аз, езер, като сяка ступанка, се имаш кога да дочаквам. Ше са зададе по е'но време, ше изляза, ше си го посрещна весело на врата, се носи по нещичко от пътните, друго беше. Той, горкият, видиш. се Й. Ех!... Баба ти ше земе, ше посготви гозбица, какото дал господ, ше седнем двамца на софра, ше си похапнем, ше си попийнем, ше си посприкажем... езер, като секи мъж и жена. (*Нажелено.*) Ами той на

бога бил по-драг, та си го прибра (*подсмърча и бърше очите*), а мене остави... че за какво?... Сама в къщи като кукувица!... Боже, прости ма! (*Прекръстя са.*)

Митю. Гледай си работата, бабо. Господ си има грижата и за тебе: никой гладен не е умрял. Ти мене гледай, бабо, **хелбетте** аз не ща та остави.

Баба Стойна. Да си ми живичък, синко.

Митю. Сал на работа да та видя.

Баба Стойна. А че, синко... зная ли аз? То пак трябва ти да ми посочиш вратата, езер, дето ти й сърцето, па аз да отида там да хлопам.

Митю. Слушай да ти обадя. (*Баба Стойна си простира главата.*) Мене сърцето ми е паднало у Хаджи Костови, знаш?

Баба Стойна. Е! Зная ги, зная; тии ми са отблизо познайници, честичко си ходя аз у тях.

Митю. Па зная, та затуй са дотекох до тебе...

Баба Стойна (*разсъдително*). Момичето е младо, хубавичко, прилично, и речи, че е е'ничко в града ни — неговото тъкмение, неговата премяна я няма у никоя, марифетлия й тя; ами... майката... тя май... ходулка, па и присмехулка. Колчам ида у тях, тя се ще намери да са присмей на този, на онзи — българите били прости, били балбути, гаче тя не е българка.

Митю. Майката... ти не гледай; момичето е млада. То като влезе в ръце, докарва са на път.

Баба Стойна. Крушата май от кореня си далеч не пада, ами, както си каж, младо й; като са нарече еднъж домомница, трябва да слуша мъжа си, како ше стори?

Митю. То са знае. И тъй, ти ще отидеш и ще гледаш как-как да докараш работата наред — ще хоратиш там... вече каквото та е господ научил.

Баба Стойна. Хе, хей! Синко, баба ти тебе колко-колко ергени е зарадвала!

Митю. Да та видя и сега. От мене, бабо, имаш един кат дрешки. (*Изважда от джоба си пари.*) Земи засега тези... да си направиш харачлък.

Баба Стойна (*престорено, като че уж не ще*). А че... синко...

Митю. Де земи, земи, ти си жена бедна.

Баба Стойна (*като зема парите*). Ей, синко, господ здравие да ти дава. А че... тъй като е, аз да са забрадя, па... (*Става и зема да са забражда.*)

Митю (*става, ухилено*). Да е на добър час, речи, бабо.

Баба Стойна. На добър час, синко, на добър час. Дано господ и Св. Богородичка...

ЯВЛЕНИЕ II

Герги, който носи в ръка си свързано у кърпа нещо мезелик, **Пенчю**, с едно щъкло ракия в ръка.

Герги (*като идва изеднъж на Пенча, който не са я явил още*) Ела м, ела; тук... наскочихме го. □ са

Пенчю (*като идва*). Я гледай го! Браво!

Герги. Добър ден, бабо.

Баба Стойна. Дал ти бог добро, синко, запоядайте, запоядайте.

Пенчю (*на баба Стойна*). Бонжур, мадам ангаже.

Баба Стойна. Не ги отбирам аз таквоз... тъй... (*Като изгледва щъклото.*) Ам'то защо ти й, бре?

Пенчю (*като издига щъклото*). Бяла рада, бабо, да живеи!

Баба Стойна (*засмяно*). Их, хи, хи!

Пенчю (*настрана*). Смеш са, зер угади келепира...

Герги (*на Митя*). Тебе не ти е чиста работата. Що търсиш тука?

Митю (*на баба Стойна*). Слушай го...

Баба Стойна. Той си поидва да пообихожда баба ви; защо че е тя самичка — няма никого.

Герги. намерим тогаз един другар. □ Да и

Пенчю. Добре каж. Аз зная един млад дядо, който си търси една млада бабичка. Земаш ли го, бабо?

Баба Стойна (*ухилено*). Ей, синко... а че бива ли, бре, аз...

Герги. Какво ти? Тамам къща да уредиш.

Пенчю. Тамам на мъж да са радваш.

Баба Стойна (*засмяно*). Ах, ха, ха! А че...

Пенчю. Няма аче, няма маче; аз кум ще ти стана.

Герги. А аз петлар.

Митю. Па аз девер тогаз...

Баба Стойна. Ей, синко, то господ като рече, како не става. Баба Дойчювица нели на старо време мина през венчило? Кога е писано на главата, то...

Митю (*на Пенча*). Дай да почерпим баба Стойна.

Пенчю. Добре каж. (*Налива в чаша.*) Заповядай, бабо, дръпни му едничка.

Баба Стойна. А че... ще ходя нейде си, па да н'замирисам...

Митю. Гледай си работата — ти си стара жена.

Герги. Ако отидеш на някоя **цивилизована, алафранга** къща, ще ти са смеят, бабо.

Баба Стойна (*с чашата в ръка*). Горко им дошло!... Е, наздравица ви, кой какото мисли, господ и Св. Богородица да му й на помощ. (*Пие.*)

Сички. Амин, бабо. (*След като пи.*) Да ти е сладко, бабо.

Баба Стойна (*като си покланя главата*). Сладко ви здравие и имание, синко!

Митю (*на Пенча*). Па дай да кусаме и ний от този бумбаарек.

Баба Стойна. Да ви даде баба столченца. (*Дава столове.*) Поседнете си, де, поседнете. (*Всички насядват.*)

Пенчю (*като налива на Митя*). **Буюрунуз!**

Митю (*като да пие*). Да живеј алафрангата! **Иш-алла!** (*Като налива на Гергя.*)
Бур яху!

Герги (*като пие*). Да живеј **цивилизацията!**

Сички. Да живеј!

Герги (*който развива кърпата с мезелика*). **Буюнуруз.** (*Сички си земат.*)

Пенчю (*като да пие*). Е, бабо, да имаш **късмет**, млада булка да са мъдриш, ръка да цалуваш. (*Пие.*)

Баба Стойна (*като са смее*). Ах, ха, ха! Ей?...

Герги. Бабо, мож ли ми направи пазара за Хаджи Костовата **мадмуазела**, българското **алафрансе**.

Митю (*на подсмех*). Не же може.

Пенчю (*като налива и дава на бабата*). **Алафрансе. Ж ву при, мадам!**

Баба Стойна (*като поема чашата*). Не ше ли стане много? (*Пие.*)

Пенчю (*доде пие бабата*). **Браво, мадам мадмуазел!**

Герги. Е, бабо, не бива ли?

Баба Стойна. Не ти отбрах.

Герги. За Хаджи Костовата **мадмуазелка** ти казвам.

Баба Стойна. Каква й тя Хаджи Костовата зелка.

Пенчю. Браво, браво, тъй, бабо, тъй, **зелка, зелка...**

Герги. За момата му ти казвам.

Баба Стойна. Тя, синко, не е като за тебе. Аз ще ти намеря по-другичко, тъй хе!
Дето слънце не го е видяло!

Митю. И за мене, бабо, някое тънко, високо, чернооко...

Пенчю. И за мене, бабо, едно русокосо, ваклесто, дундесто **демуазелче.**

Баба Стойна. Баба ще ви намери, синко, сал да сте ми живички.

Герги (*като зема да пие*). Да живеј **алафрансето!**

Митю (*също*). Да живеј **цивилизацията!**

Пенчю (*към баба Стойна*). Я какви смучат; сякаш че са **сюнгери.**

Баба Стойна. Млади са, па и българи.

Пенчю. Тъй, я! днешните млади българи тъй трябва да са съобразяват с днешната цивилизация, що ни владее. Инак, който не знае да хвърга, той е фанатик.

Герги. Е, бабо, кажи ми, за Анчето ли ще бъде?

Митю. Анчето не е като за твоята уста лъжица.

Пенчю. **Мосьо** Маргариди мему ще му обруси цвета.

Баба Стойна. Кой той Мармариди?

Митю. Доктора, бабо, хекимина.

Баба Стойна. Хм! Хаджи Коста... какъвто си е той!...

Пенчю. Сега, бабо, е алафранга светът: момичето, когото си ще, него зема.

Баба Стойна. Ам'че да ти кажа, в Хаджи Костовата къща петелът пей.

Пенчю. Ба, кокошката пей.

Баба Стойна. Ази е'но време, като бях мома, умирах подир кавалджията Станя, ами баща ми, лека му пръст, остави ли ма? Заиска ма дядо ви, бог да го прости; този ще земеш, рече, че друго не би. Ех и аз, како ще сторя, баща е, реках, трябва да го послушам. Направихме свадба, както дал господ, ами мене подир другия. Сетне, като мина венчилото отгоре ми, прилепнах, на сърцето ми се който ми й бил честта, хайде.

Пенчю. Тъй, бабо, тъй; то...като прилепне, то... друго става.

Герги (*като става*). Хей, господиновци, на лозие сяхмe да ходим, я?

Митю (*като става тоже*). Добре каж, да вървим, па да са върнем по-скоро, че довечера ще отидем на сватба.

Всички стават, **Герги** прибира кърпата, **Пенчю** взема щъклото.

Пенчю и Герги. Да, да на сватба. Сбогом, бабо. (*Тръгват.*)

Баба Стойна. С поздравичко, много здравие си носете.

Митю (*който поостава назад*). Гледай, бабо, как-как един здрав двожаб да земеш. Довечера ще ти дойда.

Баба Стойна. Добре, синко. Аз си зная работата, ти бъди рахат.

Митю. Да та видя. (*Излиза.*)

ЯВЛЕНИЕ III

Баба Стойна като са сглажда сама

Баба Стойна. Господ ми го проводи (*гледа парите, що зе от Митя*), сполай ми ти, боже!... Ше има и за хлебец; и за гозбица; ше има и за винце... да си поусетя сърчицето... Ше зная аз как да си го похваля. Дано, боже, станяше работа... „Ше имаш, каже, един кат дрешки.“ Ох, дано!... (*Поизгледва роклята си.*) Че съм са опърпала. (*Ухилено.*) Па ако бъде истина и то...“Аз зная, каже онзи, един млад дядо търси си една млада бабичка.“ (*Смее се.*)

Хе, хе, хе!... Де да дадеше господ... па да са гледаме на старо време. Ама хората щели да рекат, че съм стара; ех, па и той дева не ще бъде млад, я? **Хелбетте** ще си бъдем акрани. Па и чак дотолкоз не съм стара: от мене по-стари има. Не ще ли мога да са устоя на един мъж?... Хе, хей! Како ще си го кътам аз него! Сал дано господ и св. Богородичка... (*Прекръстя са и отива.*)

ЯВЛЕНИЕ IV

Една стая в къщата на Хаджи Коста — с маси и столове на дъното. На масата — огледало и един журнал за моди; врата наляво и надясно.

Анка (*която дохожда сама и право на огледалото*): Той трябва да доде...да ма свари, както трябва. Вчесана ли съм според журнала? (*Гледа си косите.*) Я да видя. (*Зема журнала и гледа.*) Също. (*Пристъпва, гледащия са на огледалото.*) Европейките, разумява са, тъй са носят. Ах, да съм сега в Европата! (*Отива донейде и са връща.*) И модите мязат на хубавеляк челяк. На грозното, то... дрехата плаче отгоре му. Добре, че не съм грозна... убивах са. (*Гледа на журнала.*) Ах! Каква хубава мода й тази! Как добре ще ми стои. Ама де! Да рачеше да ми земе материя, по-скоро си бих направила и по тази мода. Ама де! Такъв баща токо!... Да не ми ставаше баща. Защо господ не ма е дал дъщеря на един европеец, на един цивилизован баща? О, тогази аз щях да нося каквото си ща. Той, като е такъв простак, сал знае да са кара вкъщи. Да зема аз нему да му мета, да му готвя, да му промивам като една слугиня. Да ма прощава негова милост; нямам време да му ставам робиня. Добре, че имам мосьо Маргариди; той като е, не ма е еня. Разумява са, той ма обича. (*Отива на огледалото.*)

ЯВЛЕНИЕ V

Анка, Райчю, който са задава.

Анка. Що е, Райчо? Донесе ли ми дантела?

Райчю (*като цъква с уста си*). Тц!

Анка. Ам' що ми си дошел?

Райчю. Дошел... Чорбаджията ма проводи да ви обадя да пригответе по сега, че той сега же доде да яде хляб.

Анка. Аз се наядох, да яде и той какото намери.

Райчю. Тъй, ама пак же са сърди. Знаш ли ти то?

Анка. Горко му дошло. Ти мене защо да не ми донесеш дантела, а? Нели ти заръчах?

Райчю (*като се прозява*). А?

Анка. (*настрана*). Ух, какъв простак.

Райчю. А че чорбаджията като не ми даде.

Анка (*с отвращение*). Защо не му спомена, а?

Райчю. Нели му рекох? Той подви глава, па... ни черно, ни бяло.

Анка (*също*). Ха, махвай са отпреде ми.

ЯВЛЕНИЕ VI

Горните, Злата.

Злата (*свърснато на Райча*). Ам'ти що търсиш тук, бре? Хади въвн.

Райчо. Чорбаджията же си доде, па же иска да яде.

Злата. Хади въвн ти казвам, не чуваш ли?

Райчо (*като тръгва*). Аз же ида, ам...хляб?... (*Излиза.*)

Злата (*на Анка*). Посглади са — дофтура...

Анка. Ах, боже, иде ли? (*Зема да са глади.*)

Злата. Скоро... Гуди си и капелето.

Анка. Не трябва.

Злата. Хем, като влезе, да го уловиш за ръката, знаш? Като авропейките...

Анка. Не ще остана като простачка, я! А, ето го иде. Нито хората.

ЯВЛЕНИЕ VII

Маргариди, Анка, Злата

Маргариди (*който прави комплименти*). **Бонжур, мадмоазел.**

Анка (*която го посреща весело и го улавя за ръка*). **Бонжур, мосьо.**

Злата. (*която тоже го улавя за ръка*). **Бонджор, мушу.**

Маргариди. **Мерси, мадам Злата. Мосьо Деметриус не е ли у дома?**

Злата. Сегичка излезе да са срещне с ваша милост. Той без мушу **Маргавриди** не може; обича ви като брат.

Маргариди. **Маргариди**. О, и аз го обичам повече от брат; обичам и вас като същи мои роднини. И ако имате благодарение, можв да станем истински роднини.

Злата. Благодарението, мушу... от наша стране ще са намери... езер како да кажа...

Маргариди. Много ми е драго, мадам... също и от моя страна... сърцата ни са посрещват.

Злата. Тъй, мушу, посрещват са, ами... посреде има малко... кривичко, ама, ако ще господ, ще са оправи. Ваша милост си приказвайте, а аз си имам малко работа, ще прощавате, **пардъон**. (*Пристъпва назад.*)

Маргариди. Да, да! Вижте си работата, да не ви въздържам.

Злата. Да бяхме в Авропата, не щяхме да имаме тези работи; ама тука... на простата земя, како ще сторим?

Маргариди (*ухилено*). Тъй, тъй, добре казвате проста земя, проста.

Злата (*като се покланя*). **Адию, мушу.** (*Излиза.*)

Маргариди. **Адийо, мадам Злата.** (*Улавя Анка за ръка.*) Е, **мадмуазел Аннет!**... Я кажи ми как прекара тази нощ?

Анка (*престорено*). Добре, **мосьо, мерси.**

Маргариди (*като зема стол за Анка и за себе си и сядат сред сцената едно до друго*). Аз, горкият, цялата нощ с акъла на моята **шер Аннет**; пред очи ми. И тъй душата ми си, заспя, събудя са, този ангел се **тиранисва**... да... и **тиранисва** зле. Кажи ми, **ма шер Аннет**, имаш ли таквази **тирания**? **Сетадир**, любиш ли ма?

Анка. Хора от цивилизацията кой не ще ги люби.

Маргариди (*любезно*). Ти, **ма шер Аннет**, не си никак родена, за да станеш жена на един българин; **натурата** та е дарила, бога ми, с таквази **шермантна** хубост, с таквизи физически **авантажи**, с таквизи **персонални грации**, дето трябва да бъдат само за **сентименталното** сърце на един европеец. Да, **ма**

птит ами, ти си родена да живееш не между **игнорентите**, простите, а в пазвата на цивилизацията.

Анка. Цивилизацията...да, тази цивилизация, която аз толкова обичам и желая...

Маргариди. Да, имаш **резон**. Голям грях ще бъде, ако останеш в тази простата земя.

Анка. Брат ми, който познава що ще рече цивилизация, същото казва; ами баща ми, като не е там... за да са разумееш, е страшен противник.

Маргариди. Тъй са простаците. А майка ти?

Анка. Маня, тя... обича цивилизацията

Маргариди. Браво. Ето жена, както трябва. Баща ви... настрана. Майка ти и брат ти са наши — **са ва тре биен**. **Парконсеканс, ма шер Аннет, ти си ендендента**, стига да **десидасаш** и да са оставиш на мене. О тогаз, тогаз... **шер Аннет**, ще видиш светливата Европа; да... ще отидем на Виена, на Париж, на Лондон и...други много, много цивилизовани градове, дето ти ще са видиш... как да ти кажа?... Да речем... в рай — никак по-долу. Идваш ли?

Анка. След едно законно венчавание, да.

Маргариди. Сичко това ще са извърши... разумявате... да речем... тук близо у едно село, дето имам най-голяма **енфлюенция**; стига да заповядам, и сичко е готово.

ЯВЛЕНИЕ VIII

Горните, Злата, после **Хаджи Коста** и **Баба Стойна**

Злата (*която влиза свръснато*). Баща ви...

Анка. Ух, токо!... Да не додояше.

Маргариди. Аз ви оставам. (*Здрависва ги.*) **Адийо, ма шер Аннет.** Виж, помисли си. (*Излиза от друга врата.*)

Злата. Адийо, мушу.

Анка. Оревоар!

Хаджи Коста (*който са задава с чибук и след него Баба Стойна*). Ела да видим, бабо, како же ни обадиш.

Баба Стойна. Како сте, хаджийке, живо-здроаво ли сте?

Злата. Добре сме (*настърни*), да са не видяше макар! (*към Анка*). Ам'ти, пилето ми?... Здравичка ли си ми?

Анка. (*презряно*). Да (*настърни*). Пюх!... Ракия пило. (*Излиза.*)

Хаджи Коста. Дайте на баба Стойна един стол.

Злата (*като подава стол*). Запоядай, бабо. (*Баба Стойна сяда.*)

Хаджи Коста (*като сяда и той, зема да пълни чубука*). Ей, как си със старината, бабо, държиш ли са, държиш ли?

Баба Стойна. Старината, хаджи, не дотолкоз, ами видиш ли ти, кахърите — те събарят челяка. Езер... да речеш от старина... от мене по-стари има, ами?...

Хаджи Коста. Дето же рече, не си дотолкоз стара, а?

Злата (*на себе си*). Стара дърхолщина, има са още млада.

Баба Стойна. Мми!... (*Сочи коленете си.*) Я тези, хе! Май хванаха да н'държат — кахърите како правят!... (*Въздиша.*) Ех, како ше сторя? **Късметят** ми тъй бил! Той да умре без време, па да ма остави кахъри да бера. Мъчно, мъчно! Той, бог да го прости, като беше жив, хаджи, се друго беше.

Хаджи Коста (*вика*). Райчо!

Райчо идва.

Хаджи Коста. Един огън.

Райчо отива да донесе огън.

(*На бабата.*) Дето ще рече, ти гледаш още къща, сал един другар же ти трябва.
Злата (*настърни*). Ух, токо то й беше кусура!

Райчо донася огън и излиза.

Баба Стойна. А че... кир хаджи, да ти кажа: за мазание, за прание досега, слава богу, на хора не съм са молила.

Злата. Сал без очила не та бива.

Баба Стойна. Очите ми, хаджийке, са май слабички. Да речеш от старина, не! Ами понякогаж главата ми хучи, па ми притъмнява на очите; ами га си туря кана, главата ми се постягва и очите ми друго стават.

Хаджи Коста (*насмешно*). И тъй, бабо, да ти намериме ний тебе един другар, анадънму?

Баба Стойна (*ухилено*). А че... зная ли аз... този-онзи се ми поспоменуват, токо па аз... езер... како да кажа?

Злата. Твойто женение по сега минало, бабо, минало.

Баба Стойна пак... езер хората какото видят. А че... хаджийке, то се **мунаси**п... челяк не знай... какото й писано, то... се трябва да мине през главата му. Ти мож дан'знаш, хаджийке, ами аз повня: е'но време баба Рада, га беше мома, либ, и тя луда яше са със Кокошката, дядо Гергя. И той луд подире и , като не рачи да я даде, че си подире му. По е'но време я заиска; ами баща и обичаше май млошко ракийцата — ожени я за други, па и той зе друга. Как да са случи, езер от бога, на старо време и той удовя, па и тя стана довица. Ех, като пак са зеха, по път и по им било писано на старо време да живеят на е'но, се закон. И да видиш, тяхната обич нийде я нямаше — животиха си по-добре и от младите.

Хаджи Коста. Тъй е то, бабо, истинската обич никоги не остарява, стига сал мъж и жена да си уйдисат. Ами кога мъж тегли на е'на страна, а жената — на друга, какъв **дирлик** чакаш от нея къща.

Злата (*на себе си*). Този камък е на мене.

Баба Стойна. Тъй, хаджи, тъй! Затуй трябва да са гледа, дорде не са са зели, дали ше си **уйдисат**, както ти каж.

Злата. То са знай, трябва да са гледа... ама не токо имали сме мома, па дай я там... на кого бъде. То само простите казват: там да е мъж, че како ще да е.

Хаджи Коста... простите... . Ти се **анадънму**.

Баба Стойна (*съзето*). Вашата мома, тя... да ви й жива... за нея бъде лика-прилика, дето рекли. трябва тъй хе един... както си й тя, да и

Злата. Нашата мома, бабо, си й деликатна, еугенис; не е като другите... да н'отбира от хубавото, **цивил... вил... зацията**.

Хаджи Коста бъде. Не я хвали дотолкоз, де, че не знаеш какъв же и **късметя**.

Баба Стойна. Неи **късметя** й готов, сал вий да речете, ха!

Злата. Нейния **късмет** господ го знай.

Баба Стойна. Мястото си й много добро, хаджийке, езер како да кажа, кусур няма: момчето си й баш търговец, дюгеня му й пълен с имание, мющерииите

му не са екзик; насетне и... къща, покъщнина, сичко натъкмено; да влезеш в къщата му, да ти й драго да...

Хаджи Коста. Млад ли й?

Баба Стойна. Момчето си й младо, ами думата му за днес са слуша посред търговците; защо че думата му й на място: умно, мъдро, разумно. Па сетне и с добри **табихети** — кротко като ягне, от уста му хапката да земеш.

Злата. Да чуйме името му.

Баба Стойна. Аз съм го видяла много **мунасип** като за вас; защо че и той, като кир хаджията, днес са е нарекъл **баш** търговец в града ни. На негов кръст рожбата ви **рахат** ще стори. Защо че ще си бъде сама са месят. Един баща... и □ ступанка в къщата: няма нити свекърва, нити зълва да и той...

Хаджи Коста. Е, е, сещам са!

Злата (*любопитно*). Кой, кой?

Хаджи Коста. Хаджи Станюв син, Митю, трябва да бъде.

Злата (*с негодувание*). Хаджи Станюв син?... Той нека си търси на друго място късметя, бабо. Нашата мома не е още за женение.

Хаджи Коста. Ти там мълчи. (*На бабата.*) То... момчето познавам го... твърде добър копилаш — знай да си върти дюгения.

Баба Стойна. Хелбетя, вий базиргените познавате си, дето рекли, и зъбите.

Злата. Твърде добър, ами не е като за нас.

Хаджи Коста (*намусено*). Ма че какъв сякаш? От небето със джюмбюл ли да е слязъл?

Злата (*смело*). Сега светът на друго са тегли; простотата пари не струва веке, не.

Хаджи Коста (*презряно*). Ами?

Злата (*гордо*). Учение трябва, учение, **цирвирзакция**.

Хаджи Коста. Цир-вир-закция... ей, сетне?

Баба Стойна. А че, хаджийке, то момчето не си й без книга — перото му работи... Езер, търговщината, тя без учение бива ли?

Злата. То таквот...секи знай. Учен челяк са казва, дето знай да са носи тый, хе... ученско, скършено, евгенис.

Баба Стойна. Кесията, гледай, хаджийке, кесията! Тя да е пълна; то... скършеното, изтънченото... то къща не гледа, не.

Злата (*смело*). Вранцушки знай ли? — Не. Нека отиде да са научи, па... тогаз...

Хаджи Коста. Ти мене гледай, бабо; тя не знай како бърбори.

Злата. Тый, зер, бърбори.

Хаджи Коста. Да му кажеш ти нему да са срещне с мене.

Баба Стойна. Да му кажа, хаджи.

Злата (*гневно*). Како думаш, хаджи?

Хаджи Коста (*като я изгледва криво*). Тук аз буюрдисвам, анадънму?

Баба Стойна. Ам'че то, бащата... езер... какото каже, то бива — ний, □ слаб. Защо рекли: на жената косата дълга, ами умът и □ жените, ума ни й се къс.

Злата. Мене момата ми не е за женение. Толкоз...

Хаджи Коста (*на бабата*). Ти да му обадиш щото ти казвам аз.

Баба Стойна (*като става*). Тый като е, да му нося аз нему много здравие и да са срещнете.

Хаджи Коста. Да, да дойде у дома.

Баба Стойна. Твърде добре, хаджи. Оставайте си със здравие. (*Отива.*)

Хаджи Коста. Със здравие, бабо.

Злата (*след бабата*). Да си търси на друго място късметя.

Хаджи Коста (*гневно, като става*). Мълч, че ти разбивам устата. Гиди патка...

Гледа да отдели момичето от **късмет**.

Злата. Да я убиш, тя не ти зема такъв простак.

Хаджи Коста. Бе, хей, будала, от туй момче по-добър ли же намериш? Пръв момък в града ни, анадънму?

Злата. **Хелбетя** ще са намери един да знай вранцушки.

Хаджи Коста. Тебе баща ти вренец ли беше?

Злата. Бащите ни като са били дебели българи, па и ний да останем като тях простаци, тъй ли?

Хаджи Коста. Я гледай куфа!... Не та е срам! Тя са прокопсала, я — като са облякла по модата, станала мадама, анадънму?

Злата (*пристрастно*). Како щеш казвай, не мож спре сегашното, хе! Модите си вървят и светът са обръща на **цирвирзакцията**, е!

Хаджи Коста. Я, тий моди ти развъртяха тебе мозъка я!

ЯВЛЕНИЕ IX

Анка, пременена, **Хаджи Коста**, **Злата**

Анка. Хайде, ма! Късно стана, кога ще отидем? Хората са събраха на свадбата.

Злата. А че баща ти като ма й заловил пак, излезе ми от ума и свадба, и...

Анка. Пак какво има, боже мой! Се у нас ли... тези мъмростии!

Хаджи Коста (*на Анка*). Де, де и ти не ставай като майка си!

Злата. Тя майка ти лошева, я — отвън света.

Хаджи Коста. Ба си цветие, който та помирише — носят му пада, **анадънму**?

Злата. Като съм лошева, убий ма, па тогаз да земеш по-добра — една дебела българка, да ти шета като слугиня и да мълчи като риба.

Хаджи Коста (*гневно*). Хем стига ми си дъдрала. Зере (*дига ръка*) видиш ли? Да н'тъ цапна в устата, да ти пръсна зъбите.

Анка. Уф, тате, па остави, сега ще отидем на свадба.

Хаджи Коста (*на Анка*). Ха, махвайте са...

Анка. Уф, боже, хайде ма! (*Излиза.*)

Злата. Напразно ходиш да са праскаш. То няма да го бъде, не!

Хаджи Коста. Още гълчиш ли?

Злата (*гневно*). Ам'пък тебе кой ще та слуша. (*Тръгва.*)

Хаджи Коста. Я гледай... (*Впуска са след нея.*) Гиди **маймун акълла**! (*Отива.*)

Завесата са снема.

ДЕЙСТВИЕ ТРЕТО

Широк двор. На дъното са гледа лицето на една къща, на която вратата наред излизат на двора. Наляво пътни порти. Вечер. Осветление като за свадба.

ЯВЛЕНИЕ I

От къщните врата са задават: булка с телюве, придружена от моми, между които и **Марийка**; след тях момци, между които **Митю, Герги, Пенчю**, а след тях цигулари, които засвирват на хоро. Сички са залавят на игра. Отстърни гледат мъже и жени, между които и **Баба Стойна**. Доде са продължава хорото, от пътните врата са задават: **Злата, Анка, Димитраки, Маргариди**, след тях **Райчю** с фенер, когото загасява, щом влезе. Тия последните застояват наляво. Злата погледва хорото, побутва Анка и са подсмива. Маргариди погледва ту на хорото, ту на Анка и са подсмива. Димитраки с лорнети гледа с презрение на хорото. Райчю зяпа и подсмърча. Баба Стойна, която стои настрана, погледва на Анкини и ухилено ги поздравлява с глава си. След малко хорото престава и играющите са теглят настърна.

ЯВЛЕНИЕ II

Същите, **Маргариди**, който застоява сред сцената.

Маргариди. Мосьо, медам е медмуазел, трябва да знаете, че днес сички свят крачи с гигантски крачки към **прогреса**, и **цивилизацията** у сичките **нации** е достигнала върха си, сал вий сте останали в темотата; сичките вървят из пътя на цивилизацията и от ден на ден стават по-цивилизовани, сал вий стоите и не щете да са цивилизовате.

Всички млади. Ба, искаме.

Маргариди. Кога е тъй, както сте хвърлили потурите, фермените и дългите джобета, па сте облекли панталони, сетири и пардесю; както момите ви са махнали антериите, гащите и скуртейките, па са облекли във фустани, полки, и да ги заместите с гарибалди; тъй също трябва да махнете тези просташки хора европейските **дансове**. Тогаз, който европейец ви види, ще рече: браво, и тез хора стъпали в пътя на цивилизацията.

Димитраки. То са знае. На панталоните и на роклите нито мязат тези мечешки хора, а особно на малаковите, които ви правят смешни фигури.

Маргариди. Липон, вий трябва да са изучите на полка, валц, кадрил, империала, лансие, полка-мазурка, сотиш и др. От тези европейски **дансове**, разумявате... вий ще имате голяма полза — тялото ви ще са поочука, **парекзампл**, краката ви, ръцете ви, снагата ви ще додат, па ще са скършат, тъй също както на нас, европейците (*поскърша си тяло*), **парекзампл**... видите.

Всички го зяпат.

Баба Стойна (*настрани*). Ух, токо да не го зяпнахте. Той ги лъсти като дявол нечестив, а тий го гледат като маймуни.

Злата. Негова милост, мушу Маргавриди, има си право. Ний посем-сеги трябва да гледаме на цивилизацията, защото нейна милост ще ни направи хора.

Баба Стойна (*гневно, настърни*). От тебе за две пари.

Маргариди. Воала, парекзампл... по цивилизацията ще бъде, ако секи момък, кавалер, си земе по една мома, дама, **парекзампл** (*зема Анка*) така и захване да дансова (*оставя я*), како хубаво, како цивилизовано!

Пенчю.Негова милост, господство му, много добре проповядва: секи момък ще си земе по една мома, па ще си играе. От туй по-хубаво бива ли?

Маргариди. Атансион, ще захванете **парекзампл** от левия крак (*прави пасове наляво*) **йон, дьо, троа** (*надясно*) **йон, дьо, троа.**

Сички (*правят истото*). **Йон, дьо, троа; йон, дьо, троа.**

Маргариди. Браво! Сетне така (*обръща се като на полка*), **йон, дьо, троа; йон, дьо, троа.**

Всички моми и момци и Злата (*правят истото*). **Йон, дьо, троа; йон, дьо, троа.**

Баба Стойна (*настърна*). Я гледай как ги върти като патки!

Маргариди. Тре биен, **браво.** Сега нека секи **кавалер** си земе по една **дама**, но с комплимент, **парекзампл** така. (*Прави комплимент на Анка и я зема за полка.*)

Секи момък прави комплимент на по една мома: Димитраки — на Марийка, Герги — на Злата, Митю зад Маргариди — на Анка, Пенчю — на баба Стойна, която му обръща гърба си, и сетне — на друга мома.

Маргариди. Музика!

Засвирва музика на полка и сички играят без Митю, който остана без дама.

Митю (*настърна*). Ах, проклетият му грък!

Баба Стойна (*от другата страна на сцената*). Гледай, гледай!... Лильо!... Извери ги... дявол нечестив.

Маргариди зема под мисца Анка, по неговия пример и другите кавалери правят истото. След като са поразхождат из сцената, Маргариди с Анка отива из вратата в дъното, по него и другите. Митю, останал сам, иска да земе баба Стойна под мисца, а тя го изгледва начумерено и са тегли настърни. Той отива сам след другите.

ЯВЛЕНИЕ III

Баба Стойна, сама.

Баба Стойна. Боже, господи!... Ума ли имат нашите ергени?... Да са оставят един, бо'зна от каква вяра, да ги лъсти. Оставиха си хубосното българско хоро, па зеха да са чепнат като него дявола — тъй хе, никаквата! Токо рекли (*прави уж пасове*) **ньо, трьо, трьо, ньо, трьо, трьо.** Да ми й барем нещо, пък то... нищо никакво... Хем безпътна работа, да земе хорския син да прегръща чуждото момиче, хич работа ли й туй! (*Зачува са отвътре сцената: йон, дьо, троа; йон, дьо, троа. Баба Стойна, след като са поослуша, начумерено.*) **Ньо, трьо, трьо, ньо, трьо, трьо.**

ЯВЛЕНИЕ IV

Баба Стойна, на една страна и **Митю** на друга

Митю (*който идва сърдито*). Дявол да го земе... Проклет грък... два пъти ма отхвърли. Види са... трябва да е чул той, че е обречена на мене. Но... зная аз да отмъстявам! Прилепнал като пиявица, ах, проклетият!

Баба Стойна. Дявол нечестив... престорен на челяк, па дошел да лъсти света. Поп Михал право казва: „Ше доде е'но време, дето андихрист ще тръгне по земята престорен като челяк да лъсти хората.“

Митю. Ама и ний маймуни: зяпнали сме го в устата, па сме са оставили да ни влече за носа, както ще. Дошел да ми продава цивилизация... Да, цивилизация, да са разполага!...

Баба Стойна. Андихрист същ! На, нели ги повлече подире си и отиде да ги лъсти! Ах, че не ми дойде наум, да изпитам, ако е дявол, да бях рекла: „Во имя отца и сина, и св. дуфа“, завчас щяше да са пръсне. Ами де! Доде ли ми наум?

Митю. Не, не! Не трябва онази, която любя, да гледам в ръцете на един вагабонтин.

ЯВЛЕНИЕ V

Горните, Маргариди с Анка, Димитраки с Марийка, Герги със Злата, Пенчю и други моми и момци са задават от къщните врата, заловени сички под мисца. Музика засвирва на валц и сички заиграват.

Баба Стойна (*като са прекръстя*). Во имя отца и сина, и св. дуфа!

В това време Митю препенява Маргаридя, който пада.

Баба Стойна (*ухилено*). Хъх! Порази го господ. Во имя отца и сина, и св. дуфа.

Митю препенява Димитракия, който пада.

Баба Стойна (*също*). Хъх, порази са и този дявол.

Маргариди (*сърдито*). Месьо, това е голям афронт.

Димитраки (*също*). Голяма магарщина!

Злата (*заканено*). **Мушу Маргавридес**, хем туй да н'го оставите — да са изпита кой е той простак, дето смей да са подиграва с цивилизацията.

Маргариди (*намръщено*). Тряба да обадите кой е този бербантин.

Сички са изгледват.

Димитраки (*също*). Тряба да го обадите, ако ли не...

Маргариди. Ако ли не, сички кавалери ще отидат в хапуса, я сега.

Митю (*на Маргаридя*). Господине, туй тука не е Европа.

Маргариди. Ти кой си?

Митю. Той, който ма видиш.

Маргариди. Ти ли си? Аз я сега ще ти направя кефа.

Митю. Ти да отидеш в Гръцко да си правиш кефа.

Димитраки. Той си търси белата.

Злата. Със свещ, де, де!

Маргариди (*на Митя*). Гиди простак.

Митю. Уста си сбирай!

Маргариди. Мизерабил!

Митю. Вагабонтин!

Маргариди (*разлютено*). Вагабонтин? (*Впуска са да го удари.*)

Баба Стойна. Во имя отца и сына, и св. дуфа!

Митю препенява Маргаридя, който пада.

Злата и Анка. Лильо!

Димитраки са впуска на Митя, който го отблъсква. Герги и Пенчю са пускатъ посред да разтърват.

Маргариди (*като става*). Сабията ми няма, да го направя на парчета.

Димитраки. Ах, револвера си не зех.

Пенчю (*на Митя*). Тегли са настърни.

Митю. Не ща да зная.

Маргариди (*на Митя*). Бербантин.

Герги (*на Митя*). Махни са.

Маргариди. Я сега ще та науча аз тебе. (*Излиза горделиво из пътните врата.*)

Димитраки. Дуел, дуел. (*Отива след него.*)

Митю. Сопа, сопa.

Злата. Отидоха, ам'сега?

Анка. Ах, боже!

Марийка. Да си вървим.

Злата. Де й Райчо? Фенеря у него. Да го видя.

Отиват и трите из къщните врата.

Герги (*на Митя*). Що ти трябаше да са залавяш?

Пенчю. Ще ядеш дуела.

Митю. Хоро, хоро българско. Де са цигуларите. (*На цигуларите.*) Де, свирете на хоро.

Цигуларите засвирват; хоро заиграва; Митю, Герги и Пенчю са залавят.

Баба Стойна. Хъх, я тъй хе, българската! (*Залавя са и тя.*)

ЯВЛЕНИЕ VI

Същите, Маргариди, Димитраки и двама заптии, после Злата, Анка и Марийка. Додето играе хорото, Маргариди посочва Митя на заптиите.

Един заптия (*който спира и улавя Митя*). **Чорбаджи, йорю.**

Митю. Нерей?

Заптията. Конаа.

Заптиите подкарват **Митя**, след него отиват **Герги** и **Пенчю**. Сички други уплашени са разиждат освен Маргариди, Димитраки, Злата, Анка, Марийка, Баба Стойна.

Баба Стойна (*като извиква*). Андихрист (*и са скрива зад кулисите*).

Злата (*засмяно*). Бравос, мушу Маргавридес, тъй му трябаше.

Анка. Тъй му трябаше.

Марийка. Сватбата се разваля.

Маргариди. Да са научи бербантина да респектира цивилизацията. Сега там в хапуса.

Злата. Нека!... Да познай себе си, па да не простира гагата си там, дето не стига.

Анка. Ах, тъй исках. Браво, **мосьо Маргаридес.**

Димитраки. Туй му е малко. Дуел, дуел, че да го науча аз него с револвера си.

Злата. И туй му стига. **Бравос, мушу Маргавридес,** барим си поиграхме, я?

Маргариди. Накарахме **игнорентите** да стъпят в пътя на цивилизацията. *(Ухилено.)* Нели?

Анка *(ухилено).* Да, ама смешно беше: да гледаш онези простаци как си мъчат краката на пасовете.

Маргариди. Никак не им привира.

Злата. Балбути хора, де ще им привира; то там иска деликатни крака.

Димитраки. Те бяха същи карикатури. *(На Марийка.)* Браво, Марийке, ти от сичките най-добре игра.

Марийка. Да чуй майка ми, ще ми са сърди.

Димитраки. Ти пак с майка си. Остави я настърна.

Злата *(на Димитракия).* Ами аз как ти са видях.

Димитраки. Не та пригледах.

Злата *(на Маргариди).* Я слушай, **мушу Маргавридес,** наш Димитраки не ма пригледал на играта, твоя милост видя ли ма?

Маргариди. Да, **мадам** Злата, много добре тансувате, като една **демуазела.**

Злата *(ухилено).* Нали? Според цивилизацията.

Марийка. Цивилизацията, сякаш, не са състои само в игрите и в модите: при тях трябва и други знания, които просвещават и образоват ума.

Димитраки. Остави сега тая дървена философия. Искаш ли да бъдеш цивилизована демуазела, изучи сичките европейски игри, научи и французки, и като знаш да са носиш по модата, ти си съща европейка, съща французойка.

Злата. Сега наш Димитраки е същ вранцузин. Нали?

Маргариди. То са знай.

Димитраки. Да знай, че има *(показва с пръста си)* толкози месо българско у мене, отрязвам го и го хвърлям на кучетата.

Маргариди. Браво, **Деметриус.**

Марийка. Не е добре, господине, да са отказва човек от рода си, както и от вярата си.

Димитраки. Кой ли ща та пита днес за вяра? За рода... челяк е свободен, какъвто ще, такъв са казва, стига да бъде достоен за името на нея нация. Разумяваш ли?

Анка. Да, да, Марийке, батю е французин.

Марийка *(с подсмех).* Може.

Злата. Баща ви да беше вранцузин, како добре щяше да бъде — щяше да ми хване две-три хизмикерки, па аз щях да си гледам рахата. Нали тъй, мушу Маргавридес?

Маргариди. Да, да!

Димитраки. Тъй, Марийке, тъй: ти гледай да са цивилизуваш, па сетне мож да са откажеш от българщината; защото на света няма по-просто нещо от **българката и от българската поезия.**

Марийка. Ваша милост, съвсем криво разбирате цивилизацията.

Злата. Ба, тъй е, Марийке, тъй, както казва наш Димитраки, защо че той е учен, той знай.

ЯВЛЕНИЕ VII

Горните, **Хаджи Коста** със скуртейка, нощна капа на глава му, в едната ръка чубук, в другата фенер, **Райчю**, който са види да спи при пътните врата посред кулисите.

Хаджи Коста (*сърдито*). Аз трябва и ноще да ставам дявол, **анадънму**?

Димитраки и Маргариди са теглят настрана.

Туй що е от вас бе **джанъм**? Цялата нощ...

Злата. Тамам я сега щяхме да си додем, хаджи.

Хаджи Коста. Бе ти ли?... Какво дърво ти са стои!...

Анка. Недей, тате, хората та чуват.

Хаджи Коста. Хората ма чуват, а? А вий, дето ставате за смях на хората, него хич не го смятате, **анадънму**?

Злата. Е, млъкни барем тук, на чуждата къща. Га идем у дома, викай, колкото щеш.

Хаджи Коста. Же та завикам аз тебе.

Злата. Ний отколе щяхме да си додем, ама Райчю го няма; фенера у него.

Хаджи Коста (*който вика*). Райчо, Райчо!

Райчю (*като става сънлив и разтрива очи*). Чувам, чорбаджи.

Хаджи Коста (*намусено*). Бе, муле, ти тука да спиш ли доде?

Злата. Де й фенера?

Райчю (*като сочи фенера, що държи Хаджи Коста*). Япа ли го.

Хаджи Коста. Отвори си очите, муле.

Райчю (*стреснато*). Ха!... Герчек, той друг беше. (*Отива скоро, зема фенера от кулисите и доде са връща, пада и го строшава.*)

Хаджи Коста (*като му подава неговия фенер*). Дръж! (*Райчю доде поема фенера, Хаджи Коста му удря една плесница.*) **Къор оладжаа!**

Райчю (*като си разтрива страната, дето го удари*). Оф!

Хаджи Коста (*намусен към другите*). Ха вървете! (*Тръгва напред.*)

Злата (*като са обръща към Маргаридя*). **Адию, мушу, адио.**

Анка (*като са затеква и го улавя за ръка*). **Адийо, мон шер.**

Маргариди. **О ревоар а демен.**

Димитраки (*като го улавя тоже за ръка*). **Адийо.**

Излизат сички.

Маргариди (*след него*). **Адийо, мон ами.** (*Като остава сам.*) Ролата отива чудесно. Ще има добър ефект... Како дяволите, едни ... има слабост за мене. □простаци не ще излъжа? О-хо!... Турих ръка на сърцето и Пътят е вече улеснен. Майката — будала, братът — фантасан. За бащата ще намеря колая.

ЯВЛЕНИЕ VIII

Маргариди, Баба Стойна, която се показва из кулисите.

Баба Стойна (*зад Маргаридя*). Андихрист! (*Тегли са назад.*)

Маргариди. Този свят е сцена театрална, дето цивилизованите, **парексампл** като мене, под формата на лъжата, като същи актори, идат секи да си играе ролата... Разумява са, който от тези актори знае най-добре да са преструва,

той **меритасва аплаудите и триумфасва**. Да, цивилизованият мъж трябва да бъде **капабил...** Най-голямата **дигнитате** ; самата дипломация що е?□стои в лъжата. Нито хората

Баба Стойна (*също зад него*). Бърр (*Тегли са назад.*)

Маргариди (*като се озъртва*). Какъв дявол? (*Към страната, дето е Баба Стойна.*) Кой е там?

Баба Стойна (*зачува са отвътре*). Бърр!...

Маргариди (*ококорено*). Тук трябва да има някой скрит. (*Зачува се тропотня.*) Повече — мина. (*Уплашено.*) Да не ма нападнат!... Ба, може и да гръмнат отгоре ми. (*Тропотнята се зачува по-силно.*) Хъ, хъ!... Страшно; я да са махвам. (*Избягва страхливо.*)

Баба Стойна (*след него*). Бърр!... Гиди андихрист! Вдън земя да потънеш! (*Като отиде до вратата, отдето излезе Маргариди, идва досред сцената, с уморен глас и са кръсти.*) Господи и св. Богородица ми помогнаха... изгоних го... сполай ми ти, боже! Гледай, гледай дявол нечестив! Вмъкнал се в християнска къща, разваля свадбата, па още не са махва. Честний кръст да го порази.

ЯВЛЕНИЕ IX

Баба Стойна, Герги и Пенчю, които идват от портата.

Пенчю (*весело*). Да живеј цивилизацията!

Герги (*също*). Да живеј мадам Злата!

Баба Стойна (*като ги посрещва*). Како направихте, бре, синко?

Пенчю. О!... (*прави и комплимент*). **Бонжур, мадам... мадам...** коприва.

Баба Стойна (*на Гергия*). Де й Митето бре?

Герги. Митю, бабо, юнак и половина. Даде на гърка да разумеј како ще рече българин.

Пенчю. Сне му наметнатия.

Баба Стойна. Ами завбитите, лильо, дего закараха? Да н'са го запрели, горкия!

Пенчю. Парице, парице, всесилна царице. Знаш ли ти то, бабо?

Герги. Да, половин лира му даде пътя.

ЯВЛЕНИЕ X

Горните, Митю, който идва от портата.

Митю. Ще ми направи кефа, е?... Май с вагабонтин!

Баба Стойна (*като го тупка по рамото*). Синко! Господ та отгърва...

Пенчю. Половината лира го отгърва, бабо.

Митю. Да ма тури в хапус? Мене?

Баба Стойна. Дявол нечестив, андихрист!

Пенчю Ха, ха, ха! Андихрист, тъй, бабо.

Митю. Дошел тук... ей... господар да ни става, вагабонтина; цивилизация ще ми продава.

Пенчю (*с насмешен тон*). Нямах право, господине. Негова милост, господство му, мосьо Маргаридес, подканен от голямото желание, което има, да введе българите в пътя на цивилизацията, зема голямата смелост, като неин апостол, да ни просвети с нейните зари. Разумяваш ли?

Митю. Бе зная аз от що са подканя той, ама... да видим.

Герги. Шегата настрана, да говорим правото. Наистина, днес нашите стари обичаи, като хора онези и други, си нямат вече мястото; светът днес е съвсем други. Облекли сме панталони, сетири или рокли, полки, па да играем се, дето са играят с потури и чокмани! Не сме ли смешни хора, я?

Митю. Да ма простиш, господине, напротив, сме смешни, кога подражаваме като маймуни на европейците в онова, което не е друго освен един калай. (*С насмешка.*) Хъ!... Тъй са носяли европейците, тъй играяли. Е? Сега, за да станем и ний като тях образовани, не трябва друго, ами да са обличаме като тях и, а нашите народни дрехи, нашите народни игри да ги играйме техните хора махнем, да ги забравим, че били проста работа. Ама европейците знаяли да правят по мода, по фабрики и да вадят сякакви хубави, красиви, лъскави работи, се мода; нека ги вадят, а ний да им изравяме сухи пари да ги купуваме скъпо-скъпо, па да са красим с тях. Сетне тий знаяли да правят вапори и железни пътища — нека ги правят, а ний да им плащаме, па да са возим наготово. И тъй, нека европейците да са попълнят с пари, а ний да охлъзваме. Тежко ни! Тъй ли разбирате вий цивилизацията?

Герги. Сега ще почнем от дрехите, модите, игрите, па полека-лека ще достигнем и дофабриките, и до вапорите, и до железните пътища.

Митю (*с насмешка*). Тъй, я!... Да вървим наопаки, с главата надолу. Я остави са!...

Пенчю. И то е марафет, господине, да вървиш с главата надолу като органджиите.

Баба Стойна. Бе той не е органджия, ами същ дявол нечестив. Разбрах го аз него... не го ли изгоних, честният кръст да го поразил!

Пенчю. Браво! Как, бабо, как?

Баба Стойна. То там аз да зная работата.

Герги (*на Митя*). Тъй, байо, доктора има право: както променяваме дрехите си, тъй също трябва да променим и нравите си.

Пенчю. Да, за да не рекат, че сме вълци.

Митю (*на Герги*). Криво разбираш цивилизацията.

Пенчю. Господиновци, слушайте да ви дам определението на днешната цивилизация у нас: да знаеш да са носиш по модата, тъй... **алафрансе**; да знаеш да играеш на билиард, на префа, на пикет, на дардар, на стос; да знаеш, да правиш комплименти на красния пол и да привличаш европейските хора вниманието му с любоописателни романи. А при мъжкия пол — друго — да знаеш да приказваш за политика, за народни работи, именно за политически и черковни въпроси, да даваш мнения за тяхното решаване и разрешаване, и то де — в кафенето или в казиното. Сетне да знаеш да проповядваш просвещениебратство, съгласие, свобода, а без да ги желаеш от сърце. С една реч, да знаеш да са преструваш като акторин или, по-добре, като адвокатин — да бъдеш политик, дипломат.

Митю. Право: у нас тъй са разбира цивилизацията.

Баба Стойна (*на себе си*). Не им разбирам ки!

Пенчю. И друго, ако народът та отбере за глава и та настани на някоя обща работа, да гледаш да ползуваш не толкова общината, колкото кесийката си.

Митю. Тъй е то, под вид народност и народно добро мож ли докопа някой копан, па гризи, не стой.

Герги. Я оставете тези мъдрувания сега. (*На Митя.*) Байо, ти са изплезна из магарешки рай, я да черпиш ти!

Пенчю. Да, да! Хай на Апостола.

Митю. Добре... готов...

Герги. Хай, бабо...

Баба Стойна. Дева не съм полудяла среднощ... на кръчма.

Пенчю. Тъй кат' е, хай да изтърсим една полка. *комплимент* (Прави и и посяга да я прегърне.)

Баба Стойна (като са тегли назад). Я недей ма... (ухилено) да не ми развалиш сърцето, па да вляза в греха. Ах, ха ха! Боже, прости ма. (Тръгва.)

Пенчю (като я залавя завчас). Стой. (Улавя я и я върти на полка.) **Йон, дьо, троа; йон, дьо, троа.**

Баба Стойна. Ньо, трьо, трьо; ньо, трьо, трьо.

Излизат сички. Завесата пада.

ДЕЙСТВИЕ ЧЕТВЪРТО

Една стая от къщата на Хаджи Коста. Надясно от сцената маса и столове. Врата наляво и надясно.

ЯВЛЕНИЕ I

Хаджи Коста (*седнал при масата, напреде му разтворен тефтер, на когото гледа и смята, сам*). За една рокля атлазена гроша 953 и 15 пари. За друга от дженфес, гроша 549 и 20 пари. Два топа хумаюн тънък, гроша 245. За тантела и други **уфак тефек**, гроша 226. За четири полки, гроша 1363. За една рокля дженфезена за жената, дявол да я земе, гроша 438. За едно женско палто, гроша 625. За други рокли по модата, гроша 890. За едно гарибалди, гроша 64. За друго гарибалди копринено, гроша 150. За пантофи и чепички, гроша 380. За 12 ризки по модата, гроша 636. За 12 чорапя по модата, гроша 120. За една кахпелина, гроша 164. За друга кехпелина, гроша 155. За ръкавички по модата и други **уфак тефек**, гроша 150. За три копринени умбрелки, токо да умрат, че да не са видят, които ги **иджаб** струват, гроша 318. За миризливи сапуни по модата, за ливанто, за бяла вода, за червена вода, за помада, сумата **уфак тефек**, гроша 396 и 20 пари. Сичко събрано сума на сума, **текмил** гроша 8564 и 15 пари... Тю, бре!... 8564 и 15 пари... масраф... от дюгеня ми, от кесията ми... (*Затваря сърдито тефтера и са разхожда.*) Осем хиляди петстотин и тилкоз гроша и 15 пари... Пустата им алафранга... пустите им моди... Ръцете му да изсъхнат... който ги вади. Осем хиляди петстотин и тилкоз гроша и 15 пари... масраф за нищо и никакви парцали... пари, хвърлени на боклука, **анадънму**? как стават мюхлюзлюците. Осем хиляди петстотин, как са събарят мъжието, на петстотин и тилкоз гроша и 15 пари — един цял капитал. Хъ!... Тъй не бива то... Оставиш ли са на ума на жената, то трябва жив в гроба си да влезеш, **анадънму**? Колко трябва. Зере и по-скоро да я махна нея от главата си, с мъж: по сега времето и нейните пусти моди **баша чакълмас**. Туй сетнюту му й мюхлюзлюк, **анадънму**?

ЯВЛЕНИЕ II

Хаджи Коста, Райчю.

Райчю (*който идва от вратата*). Чорбаджи, же ли ходя по сега на дюген?

Хаджи Коста. Хем ти... друг път, като отидеш нейде, да не заспиваш, че та земат дяволите.

Райчю. А че... чорбаджи, аз снощи ги чаках, чаках... те като са заловиха на... някакво хоро.

Хаджи Коста. На какво?

Райчю. Н'ам как му казваха — пол-по-лика. Я тъй хе, улавят са мъж и жена прегрънато, па са въртят (*показва с ръка си*) тъй... тъй...

Хаджи Коста (*на себе си*). **Резиллик**. (*На Райча.*) Ами буля ти хаджийка игра ли?

Райчю. Ам'че как?... И тя, и Анка, и, и...

Хаджи Коста (*на себе си*). Де не ставай дявол, де!

Златин глас (*зачува са отвътре сцената*). Няма го тука, няма.

Хаджи Коста. Кой е там?

ЯВЛЕНИЕ III

Хаджи Коста, Злата, после Митю.

Злата. Хаджи Станюва син пита за тебе, па аз му казах, че та няма.

Хаджи Коста. Че защо да лъжеш?

Злата. Ех, горко му дошло, да си върви там.

Хаджи Коста *(на Райча).* Скоро да го върнеш. *(Райчо излиза.)*

Злата *(наперено).* Я пък, не ми го трябва.

Хаджи Коста *(намусено).* Да мълчиш там, зере!...

Митю *(поклонено).* Добър ви ден!

Хаджи Коста. Добре дошел, заповядай. *(Сочи му стол.)*

Митю. Благодаря! *(Сяда.)*

Хаджи Коста *(на Райча, като му дава тефтерите и ключовете).* , да отвориш дюгения. □ На *(Райчо зема и излиза.)* *(На Митя.)* Е, що има, що няма? Алъш-веришите как са?

Митю. Слава богу... добре.

Хаджи Коста. Бе, тий не са добре, ами засега тий же кажем, че да видим.

Митю. Ще са благодарим и дотолкоз.

Хаджи Коста. То тий я! Е, ами що чувам? Струваш ниет за задомявание, а?

Митю. Ако ще господ и вий ако имате благодарение.

Злата. Благодарението, то... ний още го нямаме.

Хаджи Коста *(намусено, на Злата).* Ти мълчи там! *(На Митя.)* Благодарнието от наша страна твърде биле го има; ами стига от ваша страна да имате време, та... по-скоро да стене тази работа. Мене тий ми й табихетя: като намисля една работа, искам по-скоро да я видя в ред.

Митю. Това е и доброто.

Злата. На кир хаджия тий му й табихетя, ами да видим и другия челяк како ше каже.

Хаджи Коста. Другият челяк няма какво да казва.

Митю. От моя страна, правото, аз го желая, та ако обичате... аз сякак съм склонен. Имам голямо благодарение да са замесе най-паче като с вас хора; защо че, както знаете, аз съм самичък с баща си, нямаме близни родове, та затова гледам да са събера с добри хора.

Хаджи Коста. Пекий, и ний като тебе зет търсим.

Злата. Сал да имаме то време, ама го нямаме.

Хаджи Коста. Времето му нему е твърде добре на място.

Злата. Ба, не е, хаджи.

Хаджи Коста. Ти мълчи там. *(На Митя.)* Виж да ти обадя: да направим една работа **биз-бизе, анадънму**; нито ний же търсим много-много, нито пък вий — да н'са простираме, зере днес времената не са твърде да са отпуща края на кесията. Вътре в два деня да са притъпа, **анадънму**?

Митю. На такъво мнение съм и аз — без излишни разноски.

Хаджи Коста. Ако щеш, подир венчилото една софра за сватиете — колкото да му стане **адетят**.

Митю. □. За толкоз... нито хората

Хаджи Коста. И тий, **ефендимис**, да н'са простира; заповядайте утре за пръстен... и в неделя венчило.

Митю. Твърде добре.

Злата. Хаджи?...

Хаджи Коста. Ти мълчи там.

Митю. Дето ще рече, утре без друго...

Хаджи Коста. Евет, же ви чакам.

Митю (*като става*). Благодаря ви. Сбогом. (*Излиза.*)

Хаджи Коста. Саадетлен!

Злата (*учудено, като са кръсти*). Боже господи! Бе, хаджи, хич да бъде работа ли й таз? Момичето го няма никак на сърце, нали ти казах?

Хаджи Коста. Ако слушам аз тебе и момичето, трябва да събера де що има чапкъни и да дигна байряк, **анадънму**? Нямах срама ти, коджа жена — да са разиграш снощи като една маймуна.

Злата. Как щяла съм, хаджи... не е истина... аз сеир струвах. Сал на свършение сички са заловиха на хоро, поканиха и мене, па и аз... за хатър завъртях са два-три пътя, колкото да не рекат, че съм ходулка.

Хаджи Коста. Да не рекат, че си ходулка, а? Трябаше да оставиш дъщеря си да са прегръща с онзи чапкънин, па... тя не стига, ами и ти, коджа вещица...

Злата. Кой ти каза? Райчю ли? Той та лъже, хаджи.

Хаджи Коста. Бе ти с този си маймунски ум къщата ми резил маскара ще сториш, **анадънму**?

Злата. Не е истина, хаджи, не вярвай.

Хаджи Коста. Да не вярвам, а? Гаче не та зная каква стока си.

Злата. Мене, дето съм ти са нарекла ступанка, не вярваш, а вярваш на един слуга, дето ходи да та лъже.

Хаджи Коста (*гневно*). Ступанка, а?... Ступанка!

Злата. Виждам аз... ти мене да беше ма обичал, както трябва един мъж да т.,ъй напук. □обича жената си, не щяше да ми хортуваш се

Хаджи Коста (*сърдито*). Да та обикнат тебе дяволите. (*Излиза.*)

Злата (*сама, като дава тифла с двете си ръце отподире му*). Ух, токо! Да не ми станяше мъж! Такъвзи мъж кучета да го ядат, печило и пражило. Играла съм — хелбеття ще играя, че аз не съм като него проста, слава богу отбирам от цивилизацията.

ЯВЛЕНИЕ IV

Злата, Анка, която се задава.

Анка. По-добре жива в гроба, отколкото жена на един простак. Ако има дъщеря, нека я дава... не съм са родила, за да бъда робиня.

Злата (*тъжно*). Уф, майки! Замаях са, не знам веки како да думам.

Анка. Само една проста, една нецивилизована дъщеря могат да я продадат като добитък.

Злата. Бил пръв търговец в града. Защо ми й, като не сочи **евгенис**, като не знай тъй деликатно като... Авропата.

Анка. Не познава нито францушки, нито европейските дансове, нито комплименти, нито етикети, нищо. Не, не! Не съм са родила, за да бъда жена на един простак. Мене ми е отредено от **натурата** да стана мадама и да живея между цивилизованите.

Злата. Блазе има на онези мандами!... Нито перат, нито мажат, нито... на света те свят светуват. Ний тука како?... Черни робини.

Анка. По-добре смърт, отколкото такъв живот.

Злата. Да не са намеряше токо да та заище. (*Излиза.*)

Анка. В ръцете на един простак баща, колко съм а злочестна! По-добре майка ми камък и дърво да беше родила, отколкото мене... Ах, боже!

ЯВЛЕНИЕ V

Анка, Марийка.

Марийка. Дойдох, сестро, да ми дадеш, ако имаш благодарение, една от твоите рокли, за да си скроя по нея.

Анка (*прискръбно*). Да ти дам, Марийке.

Марийка. А как тъй?... Гледам те наскърбена.

Анка (*също*). Не ма питай. Знаш, Марийке, колко е тежко за една ? Да искат да я дават на един, когото тя мома, кога искат да пресият волята и няма очи да види!

Марийка. Подочух нещо такъво, като че щяли сте да сгодите за хаджи Станюва син.

Анка. Ах, боже! Не ща нито името му да чуя.

Марийка. Как, сестро, чудя се!... Той е от най-добрите в града ни, той е първ между момците ни, както и твоя милост си първа между момите ни.

Анка. Не, Марийке, не.

Марийка. От него по-добър... в града ни?

Анка. Францушки не знай, европейските дансове не познава — не е цивилизован.

Марийка. Цивилизованието или образованието, сесро, на един момък не състои в знанието на францушки и на европейски игри, а в добрата отхрана, в нужните за един мъж познания, в търговското и в гражданското достойнство. Ако не знае францушки, то не е някой недостатък; в Цариград, съм чувала, и самите пак при хамаллъка хамали говоряхи този език, но са си се хамали.

Анка. Не е тъй, Марийке.

Марийка. По-добър, по-разумен, по-образован между нашите момци кой е?

Анка. Като че само българските момци са на света.

Марийка. Тогаз... друга. Но аз никоги не бих решила да са предам в ръцете на един, който не носи името българин.

Анка. Напротив... аз мразя туй име.

Марийка. Тогаз мразиш и себе си.

Анка. Себе си не, а българското име; затуй и искам да са събера с един чужденец европеец, за да са измия от това просто име. Не ща да съм българка, защото няма по-долно нещо от българката.

Марийка (*на себе си*). Тези са думи на брата и (*Високо.*) Жал ми е, сестро, че си са увлякла в такъво едно извънредно убеждение.

Анка (*гърделиво*). Не е истина, не познаваш. Аз трябва да живея като европейка; обикнала съм цивилизацията и в нея искам да умра.

Марийка (*на себе си*). Ако разбираш що е цивилизация. (*Високо.*) Може, сестро, сладки въображения да та правят да вярваш, че ще трябва да си достигнеш сладкия живот на образованите госпожи, при това се напомняш за басната на жабата с орела.

Анка. Такива прости приказки, дето сме ги слушали от простата учителка, нито искам да ги зная.

Марийка. Не са прости, сестро, а са такива, дето можем да извлечем от тях най-доброто поучение.

ЯВЛЕНИЕ VI

Горните, Димитраки.

Димитраки (*който са впуска и залавя Марийка*). О! Марийке, много желаях да та видя. Добре, че доде, имам да ти кажа нещичко.

Марийка. Заповядай!

Димитраки. Знаш, Марийке? Доде ми една добра идея: за да уведем цивилизацията в нашия град, намислил съм да захванем да си правим балове. Засега имаме един добър куплет: ти с мене, а сестра ми с доктора, па можем да започнем. Само аз трябва да та пооправя изпърво на валц.

Марийка. Остави са, в онази нощ стояхме толкоз късно... мама замалко щяше да ма бие.

Димитраки. Да та бие? Браво. Па още я слушаш?

Марийка. Като майка... разумява са...

Димитраки. Да ти кажа ли? Тий старите с ръждивите тикви...

Анка. Като нашия баща.

Димитраки... са чисти еничери. За тях нож, нож!

Марийка. Нож, нож, ама... тий ни хранят, тий ни обличат.

Димитраки. Като са ни родили, длъжни са да ни хранят и да ни обличат, ам'че как?

Анка. То са знай. И добитъкът храни рожбите си.

Марийка. Но ний не сме добитъци, моля. Като човеци трябва да имаме признателност, почест и уважения.

Димитраки. Ти пак забра от дървената философия! Слушай що ти казвам аз. Ний, младите, трябва да гледаме колко по-скоро да вървим напред, напред към цивилизацията. Да оставим настрана старие фанатици, а да гледаме нас си, да са слушаме и са учим едни от други работи таквизи, каквито ги изискува днес цивилизацията.

Марийка. Но тази днес цивилизация аз май... не разбирам накъде стои.

Димитраки (*като я тупка по рамото*). Не бой са, аз ще ти дам да я разбереш, стига да вярваш на мене като на твой брат... да, като на твой брат... да, като на твой брат, защото аз та обичам като сестра и искам да та запозная с цивилизацията.

Марийка. Благодаря, но мене ма някак страх от тази цивилизация.

Димитраки (*стреснато*). Как то? Как?...

Марийка (*на Анка*). Ще ли ми дадеш една рокля?

Анка (*която стоеше умислено*). Хъ! Да ти дам. Хай с мене.

Излизат и двете.

Димитраки (*сам*). Твърдоглава българка; не мога да я докарам на хесап. Проклетият фанатизъм я още владее. Еднаж да обикне тя цивилизацията, да иска да я уча на францушки, на дансове — аз нея ще я туря на ръка, ама не мога, па... да очукам дебелата глава. Тряба аз да се сдостя с майка и още да и захвана често... у тях. Тогаз... надявам са... Хъ, тя ще си прави рокля. Имам занеса един журнал от моди. Причина... да и (*Бръква в джеба си*.) Сякам да имам един... (*Изважда един журнал*.) Ето го, от последната мода. (*Излиза*.)

ЯВЛЕНИЕ VII

Анка, умислена, и Маргариди, заловен под мисца с нея.

Маргариди. Тряба да знаеш, драга Анке, че първий **амур**, що запали сърцето ми, е твоята **деликатна, мобила, и емобила персона**. Уверявам та, че ако и да съм имал **оказии** да вляза в **релации** и с много **демуазели**, ала ни една не ма е тъй силно **доминасвала**. О! Аз съм достигнал до таквази **позиция**, дето без тебе, драга Анке, живота ми е нула. Разумяваш ли?

Анка. Разумявам, мосьо, ама како да сторя, кога баща ми е прост челяк, па не разбира.

Маргариди. Казах ти, не трябва да слушаш баща си.

Анка. Искан да ма сгодява насила с него, простака.

Маргариди. Да, с него, **игнорентина**.

Анка. Ах, боже! Що съм дила злочестна.

Маргариди. Не си никак злочестна, драга Анке, стига да ма слушаш. Баща ти няма **резон** да **форсасва** волята ти: твоята воля е **индепендента**, на когото обичаш, него трябва да земеш.

Анка. Него да зема, но как?

Маргариди. Казах ти: тук в близното село сичко съм приготвил, попът е нагласен; само да отидем, и щом се венчеем, ще тръгнем право за Европата.

Анка. Ами додето бягаме, не ще ли ни догадят?

Маргариди. Нито дяволът... То е моя работа; за туй бъди рахат.

Анка. Ами баща ми?

Маргариди. Той нито ще бъде у вас.

Анка. Аз не зная.

Маргариди. Ти да бъдеш готова и щом ти река, хайде, да вървим. Склонена ли си?

Анка *(умислено)*. Зная ли?

Маргариди. Казвай, казвай! Времето е късо, аз трябва да отида по-скоро да приготвя потребните за в път — сега е **моментът**, дето трябва да **десидасаш** за живота си: или на онзи простак робиня, или с мене в Европата, дето ще бъдеш между цивилизованите мадами. Да, аз ще та направя голяма мадама, **пренсеса, региня** — ще живееш царски.

ЯВЛЕНИЕ VIII

Горните, Злата, Хаджи Коста.

Злата *(уплашено)*. Баща ви... Ам'сега?

Хаджи Коста *(който влиза буйно)*. Ту що е от вас бе, **джанъм**? Туй тука хан ли е? Керхана ли е?

Злата. Мълч, чуждият челяк...

Хаджи Коста *(без да дава внимание на нея)*. Барим да дигнем байряк, па кой мине-замине, **буюрсун, анадънму**?

Злата *(като го бута полеко)*. Како ще реше чуждият челяк!

Хаджи Коста. Чузд челяк почтен, без да ми е дост, в къщата ми що търси. Туй тука не е хан, **анадънму**?

Маргариди *(наперено)*. Слушай!

Хаджи Коста. Нямам време да слушам. *(Сочи му вратата.)* **Буюрун, анадънму?**

Маргариди. Времето на еничерлика мина. Ти трябва да знаш како хоратуваш.

Хаджи Коста. Не съм пиан. Аз ти казвам, ако си почтен челяк, да излезеш из къщата ми.

Маргариди. Не съм дошел за тебе. Нямам работа с еничери.

Хаджи Коста. Защото нямаш, стори добре да си отидеш: мойта къща не е казино.

Злата (*отзаде му, полека*). Негова милост е дофтур.

Хаджи Коста. Аз не ще да зная никого. На таз къща вергията аз плащам, аз буюрдисвам, анадънму?

Анка. Срамота, тате, негова милост приятел на батя, па дошел да го търси.

Хаджи Коста. Такъв приятел аз не познавам. Туй тука не е Авропата. (*Сочи му вратата.*) Я да ти видя гърба.

Маргариди. Хаджи, ти трябва да знаш на кого хоратуваш.

Хаджи Коста. Некалесан гост в къщата ми не ща да го зная. Разумяваш ли?

Маргариди. Аз та направям да ма познаш кой съм, ама твърде, че чета **хатъра** и **достлука** на фамилията ти.

Хаджи Коста. Бе ексик олсун и хатъра ти и достлука ти, сал да не стъпваш в къщата ми.

Анка. Ах, боже!

Злата (*като улавя Хаджи Коста*). Защо да не стъпва? Той е като брат с Димитракито ни.

Хаджи Коста (*който я махва с ръката си*). Гиди джонгол! Туй се по твойта глава й.

Маргариди. Утре ще приказваме, хаджи, там, дето трябва, сал дръж на **акъла** си како си хоратувал. (*Към Анка и Злата.*) **Адийо.** (*Излиза.*)

Хаджи Коста (*отподире му*). И адиято ти, и главата ти!...

Анка тръгнува да отиде след него.

Хаджи Коста (*с гняв, на нея*). Тук!... **Гиди ширфъндъ!** (*Към Злата.*) Бе вий къщата ми ако не направите **резил маскара** (*улавя си мустаките*), аз тези ги обръсвам, анадънму?

ЯВЛЕНИЕ IX

Горните, Баба Стойна.

Баба Стойна (*като влиза весело*). Е! Честито, честито, на добър час! Честит ти армаган, хаджи!

Хаджи Коста. Нека дойде, че тогаз...

Баба Стойна. Речи, че той той е на път... езер... (*Към Анка.*) Как си пилето ми? В неделя млада булка, а?

Анка (*настърни*). Чума урсушка!

Баба Стойна (*към Хаджи Коста*). Да ви й живичка, тя... ще ви развесели тя. Да даде господ да видите и внуки.

Злата. Твърде не сме весели, бабо.

Баба Стойна (*важно*). А че оти?

Анка (*настърни*). От'са укоти под носо ти. (*Излиза.*)

Хаджи Коста. Като не са разумяват хората от една къща, тъй е то, бабо.

Баба Стойна. А че... како ома, слава богу, момчето си е твърде добро... от него по-добро?...

Хаджи Костата. Не е за него хората

Злата. Май момата ни й студена, бабо.

Хаджи Коста (*като я изгледва криво*). Тебе кой та пита?... **Анадънму?**

Баба Стойна. Гледай си работата, хаджийке; то като са тури еднаж венчилото, сичко става сладко и медено. Хей! Колко, колко аз зная тъй... изпървян студени, па кога мине венчилото отгоре им, прилепват като две медени пити. Е'но време, повня, баба Зейна, като я сгодиха, я тъй хе, не ще го, че не ще. Доде неделя, ще са венчават веки, тя... плачи, чи не рачи. Ами кой я слуша? Ех, венчаха ги, както дал господ, и са свърши сватбата. Сетне тя пак сама ми казваше: „Сестро, шу гудиха венчилото на главата ми, доде че тоз час сърцето ми са обърна — друго стана, хайде.“ Тъй е то, като кусат двамата от поповата чашка, сърцата е'но стават. Сал, пази боже, във венчаванието да не са случи някой да направи нещо — да земе восък от венчалните свещи или да открадне нещо от булчината промена — тогаз не си животват.

Хаджи Коста. Тези работи сега не ги вярват, бабо.

Злата. Не ги вярват, зер, че не са прости.

ЯВЛЕНИЕ X

Горните, двама заптии, които влизат изведнъж.

Баба Стойна. Лилъо! Ами тези що търсят?

Един заптия (*на Хаджи Коста*). Чорбаджи, **буюр конаа!**

Хаджи Коста (*почудено*). Конаа!... Вас ви й янлъш работата.

Заптията. Янлъш-манлъш няма, тебе нели казват терзи Хаджи Коста?

Хаджи Коста. Ей?

Заптията. Ей си, да вървим.

Хаджи Коста. Пекий, вървете вий и аз ида.

Заптията. Барабар с нас.

Хаджи Коста. Не бу? Челяк ли съм убил?

Заптията. Де! Хем много-много не са сълендисвай.

Хаджи Коста. Е, хади бакалъм. (*Тръгва, след него заптиите.*)

Баба Стойна (*след тях*). Аалар, хаджията ще има утре годеж, хем да не го запрете, че е грехота. (*Повръща са към Злата.*)

Злата (*на себе си*). По-добре да го запрат.

Баба Стойна (*като дойде при нея*). Хаджийке, ти не стой, ами дотечи се до чорбаджията и разбери каква е работата.

Злата. Да отидем двама.

Баба Стойна. Да отидем. (*Излизат и двете.*)

ЯВЛЕНИЕ XI

Анка, сама, смътено.

Анка. Ах, боже! Хората ни честитят. Целий град знае вече... Какво да правя?... Да склоня ли? Да направя волята на баща си. Не, никоги!... Никоги жена на един простак. Какво ще бъде това? Той отиде сърдит. Баща ми подкараха. Маня излезе. Батя го няма. Аз сама. (*Зачува се шум от биржа.*) Каква ли ще бъде тази биржа? (*Гледа от прозореца.*) А! Маргариди... облечен за в път — със сабия. Е!... Той иде тук. (*Към публиката.*) Ах, боже, какво ли мисли! Гаче той не са шегува. Боже мой!

ЯВЛЕНИЕ XII

Анка, Маргариди, със сабия и чанта през рамо.

Маргариди (*свърснато*). Готова ли си? Хайде по-скоро!

Анка. Къде!

Маргариди. Браво, още питаш? Да вървим, сичко готово.

Анка. Боже мой! Как може?...

Маргариди. Сега е късно, никой не ще ни види.

Анка. Ами баща ми?...

Маргариди. Баща ти, прост челяк, да поседи малко в хапуса, па да му доде **акъла**. Сяка, че имаше да прави с някой българин.

Анка. Ами сега?

Маргариди. Сега да вървим по-скоро.

Анка. Да вървим? Ах, боже! Как да тръгна тъй невенчана?

Маргариди. Ще са венчаем, нели ти казах? Селото е близу — тук два сахата. Там сичко съм приготвил, попът ни чака.

Анка. Да почакаме барим маня... с нейната воля, да доде и тя.

Маргариди. Маня ти и брат ти ще додат сетне, аз ще ги докарам да бъдат и тий на венчилото, ще ги имаме на сигур.

Анка. Дали ще додат?

Маргариди. Няма що да правят като им кажа, че си там. Майка ти ще се зарадва биле.

Анка. Дали?

Маргариди. Разумява са, тя ма много обича.

Анка. Да, обича та.

Маргариди. **Липон** (*улавя я за ръка и за рамо*), да вървим, че биржата чака.

Анка. Ах, **мосьо**, увервам са на тебе като на цивилизован момък, на твоята честна дума. Да не ма измамиш!

Маргариди. Не, не! **Парол д'оньор**, казах ти. Хайде.

Анка. Да си зема по-добрите рокли — свързани са.

Маргариди. Хайде по-скоро. (*Зема я под мисца и тръгват.*)

Анка (*като са обръща назад*). Дали ще имам чест да видя пак бащините си къщя?

Маргариди. Без друго.

Анка. Адийо, бащини къщя, адийо!

Маргариди. Адийо, адийо! (*Излизат.*)

След тях са зачува биржа да тръгва.

ЯВЛЕНИЕ XIII

Къщата на Митя. На средата навътре маса, покрита с бяло платно, на нея щъкло с ракия, няколко чашки, сахан с мезелик и столове. Наляво при вратата са гледат покачени пушки, пищови и сабии. При вдигането на вътрешната завеса Митю идва от вратата, що са надясно. В истото време са задават Герги и Пенчю от вратата, що са наляво.

Пенчю (*към Митя*). На добър час, байо!

Герги (*също*). Да е честито!

Митю. Хаир ола?

Пенчю. Беки ще криеш още? Целий град знае.

Герги. Утре годеж и в неделя сватба.

Митю. Кой го е пръснал завчас?

Пенчю. Пуста баба Стойна не мълчи. Кого не сещне, нему не казва. И да видиш как: ухилена до уши. Гаче тя ще са жени.

Митю. Заповядайте, да поседнем. *(Подава столове.)*

Пенчю. Сега ще черпиш. *(Като погледва на масата.)* Хъх, ето тук готово, и бистрата му, и мезеликът му.

Герги. **Мастика кефи хазър.**

Митю. Евет. Да турим масата, па да седнем.

Земат масата, турят я сред сцената и седат.

Пенчю. Долдур бакалъм.

Митю *(като налива).* Да ви кажа: и тъй го мислех, и инак, токо го реших. Пословицата казва: „Или рано са наяж, или рано са ожени.“ Стига толкоз бекерлък. Како дяволите?... Челяк до амина не ще побъде я? *(Зема чаша.)* Я да му дръннем.

Сички правят така.

Герги. Да е на добър час!

Пенчю. Урлу кадемли олсун!

Сички пият и земат мезелик.

Пенчю. То... обулчването, байо, и мен са ревни, ама де... пусти шлюпки да ги?

Герги. Жената, казват, има девендесет и девет дупки.

Пенчю. Бе то... днес каквото са е изкабосало времето не девендесет и девет, ами сто девендесет и девет ще са намерят. Онези малакофи, онези костюми, на онези джакета-макета, полки-молки, кокове-мокове — една кола моди. И те се гърба на мъжа са тварят. Вай на онзи мъж, ако гърбът му е слабичък

Митю. Челяк трябва добре, добре да си пресметни, па тогаз. Нито хората да са решава за женение. Инак спукана му бива работата.

Герги. То са знай. Да премери първо кокала, па тогаз да го гълта.

Пенчю. Узун Димов син, Нейчю, нели са заплете с бяла Стойка, оназ купува моди, алафрансето. Като се видя голяма мадама, па като го напъна да и горкият Нейчо харчи, харчи, доде му изветрее кесийката, и за малко време видиш го охлъзнал като овчий.

Митю *(като налива).* **Аллах керим!**

Сички правят това и пият.

Герги. Каквото е станало днес времето, сляпата пари не са печелят, бей. Учение трябва, учение. Пусти европейци с учението си достигнали да обсебят сичкото богатство на света. А ний... държим са още о предипотопната търговия и о дяд'Адамовите занаяти. Повечето от нас още блъскат хилядо игли за пара, че какви пари ще ти спечели онзи българин, та да ти поднесе днешните харчове.

Митю. За днешната търговия изискуват са езици, за да може челяк да кореспондира с Европа.

Пенчо. Бе, то и езиците му пари не струват. Не ли няма останало от дяда, от баба? Знаял си, да речем, францушки, че какво?... Отривай цял ден на казиното да прочиташ францушки газети на гладно сърце, колкото да рекат хората, че знаш францушки, че си учен.

Митю. Стига да знаш, па намираш, байо, работа!

Пенчо. Когато ти зная аз тебе францушки, на каква и да е работа аз не ти са залавям. Аз трябва да съм си облечен тъй хе, **аламода-конте**: с кордоня му, с ръкавичките му, с бастунчето му, па и с очилата му, та който ма види, от каяфета да ма познай, че знам францушки, че съм учен. Тогаз аз на тебе не ти сядам на абаджийския дюген да ти карам иглата, или на бакалницата да ти продавам за пет пари маслини. Аз ще са разхождам като пет за четири.

ЯВЛЕНИЕ XIV

Горните, Райчо.

Райчо. Байо Митю тука ли й?

Митю (*като става*). Що е, Райчо?

Райчо. Чорбаджийката иска да са срещне с тебе. Нещо има да та пита.

Митю. Де е?

Райчо. Тя, горката, иска да доде, ами срам е.

Митю. Защо?

Райчо. Ами не знайте ли що са случи?

Митю (*любопитно*). Що?

Райчо. Да го убий господ онзи, хекимина, дето си поидваше честичко у дома, нали извършил един **маскарлък**?

Митю. Какъв **маскарлък**?

Райчо. Мене ма нямаше. Бях на дюген, когато той проводил двама заптиета да задигнат чорбаджията за нищо никакво и го **капаттърдисал** в хапуса. Чорбаджийката н'ам де била излязла, чунким тя май не си гледа къщата, обича май да мутай по сокаците, онуй диване, Димитракито, и него го нямало — и то ходи като хайта, — Анка, дето уж утре жяхте да... онодяте... годежа, останала сама-самничка. Кой знай?... Сговорени ли са били, дявол да ги знай. И тъй, **ефендумус**, онзи чапкънин, кератия, дошел, па грабнал момичето, хайде.

Сички (*стават почудено*). Как може!

Митю. Истина ли казваш?

Райчо. Дева нямам да ти давам я?

Пенчо. Ъ, ъ! Работата боклук.

Митю. Онзи вагабонтин откраднал Анка!

Герги (*почудено*). Гледай, гледай!...

Митю. А как тъй?

Райчо. Как... задигнал я на един файтон, па я завлякъл, хайде.

Митю. Кой ги видял.

Райчо. Комшиите.

Митю. Ами чорбаджията ти де е?

Райчо. Чорбаджията... го пуснаха. Доде си у дома, що да види — дъщеря му фръкнала. Тогаз той са разлюти, па като забра с едно дърво чорбаджийката, че бой... че бой... за малко жяше да я пребий. Ама има и право, чунким тя е себет, думаше: „Бе, джанъм, не прибирайте онзи чапкънин в къщата ми“,

а□оти че той и тя не му причиташе думата. И тъй, сега я изхука като чиганка от къщата и не ще види очите.□веки да и

Митю. А сега де е тя?

Райчю. Тя отиде у Баба Стойнини, а мене проводи да та видя тука ли си, па иска да са допита до тебе като какво да прави сега.

Митю да доде тук и ще видим. Кажи и

Райчю. Пекий, да и кажа(*Излиза.*)

Герги. Какъв проклет грък!

Пенчю. Баба Стойна добре го нарече него андихрист.

Герги. Той, дето проповядваше цивилизацията!... Такваз ли му била нему цивилизацията?

Митю. Аз ви казах, че е шерлатанин.

Пенчю. Шерлатанин и половина.

Митю. Вината е наша. Като видим един такъв вагабонтин да ни се преструва за цивилизован, ний го зяпнем в устата и вярваме на него като на бог. Ето как ставаме прости.

Герги. Да грабне той най-добрата мома от града ни!... Това докача някак нас, младежите.

Пенчю. Сама момата, байо, да не е склонила, той тъй лесно не можеше я отвлече.

Митю. Когато ний, мъжете, са увличаме сляпата подир един шерлатанин, а колко повече едно глупаво момиче.

Пенчю. Бе, то не е глупаво, то...

ЯВЛЕНИЕ XV

Горните, Злата, Димитраки, Баба Стойна, Райчю.

Злата (*щом са задава, нажалено*). Ах, боже! С какви очи да изляза пред хора!

Баба Стойна (*към Митя, Гергя и Пенча*). Дявол нечестив! Господ сега...□да го порази! Аз като ви думам, не жяхте да ма чуйте. На (*На Злата.*) Ох, хаджийке, хаджийке! Що си била злочеста! Коя черна чума допиля в къщата ви онзи проклет дявол.

Злата. Ох, бабо, престорен душманин, бог да го убие! Зачерни ми лицето, озлочести ми къщата, развали ми дирлика, направи ма половин свят! (*Заплаква.*) Ах, боже, пустата ми глава какво имала да прекарва!...

Райчю (*настърни*). Сега ти доде акълът в главата.

Димитраки. Господа, вий знаете какво нещо е честта на българина. Аз, като българин...

Райчю (*също*). Хъ, хъ! Сега стана българин.

Димитраки. Отнасям се до моите братя българи и им прося помощта, за да отмъстя на един престорен враг, на един шерлатанин, на един вагабонтин.

Райчю (*също*). Стегнатият му дост... сега багабонтин.

Димитраки. Който е имал голямата смелост да нанесе такъв **афронт** на фамилията ни, която той днес озлочестява.

Райчю (*също*). Ти си причина, диване!

Димитраки. Прочее, господа, правя **апел** на вашия патриотизъм, а особено на вас, господин Митю, който имахте благодарението да поискате ръката на злочестната ми сестра. О, колко злочестна била тя!

Райчю. Диване, ти я озлочести.

Димитраки. Да, господа, правя **апел** на вашия патриотизъм и ви прося братска помощ за отмъщение. *(На Митя.)* Може да ви съм сгрешил, да ви съм казал нещо противно, но аз ви искам **пардон**.

Митю. Със сяко благодарение, господин Димитраке, готов съм да ви помогна, за да отмъстите, както и за да отмъстя на един вагабонтин, който е имал голямата смелост да са подиграе с българската чест. *(Към Гергя и Пенча.)* Ако ний сме съвестни младежи, не трябва да оставим да стане обичай чуждите вагабонти да си играят с народната ни чест. Да, в името на гражданската ни чест трябва да му отмъстим.

Димитраки. Господа, подобен пример имаме от старата история. Може да сте чели за Троадската война. Старите елени, за да отмъстят на Париса, който бе грабнал прекрасната Елена, младата жена на Минелая, повдигнаха десетгодишната война, която се свърши с развалянето на троадското царство. И отмъщението стана. Тряба прочее, ако сме и ний хора с любочестие, да отмъстим на онзи вагабонтин.

Сички. Да му отмъстим.

Митю. Но първо да са известим накъде е заминала биржата.

Димитраки. Известен съм, знаая... Да вървим по-скоро.

Митю. Прочее секи да земе по едно оръжие.

Митю, Герги и Пенчю земат по една пушка и по една сабия.

Баба Стойна *(уплашено)*. Полека-ти, синко! Те са дяволски работи, да не стане някоя хата.

Пенчю. Бой против Троада. *(На Митя.)* Ти ще бъдеш героят Ахилей.

Митю. Шегата настърна...

Пенчю. **Пардон.**

Злата *(на Митя)*. Моля ви са, заведете и мене да си зема хубавичката рожба от ръцете на онзи проклет душманин.

Райчю *(настърна)*. Преди мушу... сега душманин.

Митю. Добре, тогаз земам една биржа, па идвате заедно с Димитракия.

Димитраки. Да, да си зема и аз револвера и сабията.

Пенчю *(на Райча, като му подава пушка)*. и на тебе □ Райчо, на една пушка.

Райчю *(като са тегли назад)*. То не е моя работа. *(На себе си.)* Дева не съм си изпил ума да ходя да са бия за хорската дъщеря.

Баба Стойна. Сега вий ще вървите, ха?

Герги. Ще вървим, бабо.

Баба Стойна. Хем слушайте, като намерите онзи багабонтин, да му отрежете носа.

Пенчю. Главата, бабо, главата...

Митю. Да вървим. *(Тръгва напред.)*

Сички *(без Райчю и баба Стойна)*. Да вървим. *(Излизат.)*

Баба Стойна *(на Райча)*. Хади бре, що стоиш? *(Бута го.)* Върви и ти де!

Райчю *(като я бутва)*. Върви ти!

Баба Стойна *(която са струпавя)*. Лилъо!... Главата ми.

Завесата пада.

ДЕЙСТВИЕ ПЕТО

Проста селска къща. Надясно постлан одър; до него проста маса с два-три прости стола.
Наляво врата.

ЯВЛЕНИЕ I

При вдигане на завесата Анка седи умислена при масата. След малко става изведнъж.

Анка. Ах, боже! Де да ида? Какво да правя?... Аз, злочестна! Съвестта ми, ах! Люто ма мъчи! Глупава, безумна аз! Оставих са да ма прелъсти, да ма измами!... О, той нямал ни вяра, ни бога, ни милост; пресиля волята ми, пресиля съвестта ми, нападна на честта ми, озлочестя ма! О, той бил варварин, бил тиранин! Ах, тате, тате! Думите ти били прави, били святи! А аз... аз несвястна не щях да ги слушам! Ах, мане, колко сме били глупави да са оставяхме по лъстителните думи на един престорен враг! Де си сега да видиш голотата на нашата глупост! Ах, брате!... Де си сега да видиш сестра си озлочестена в ръцете на твоя цивилизован приятел! Марийка, добрата ми другарка, имала е право, като ми презирах — казваше да не са оставям в ръцете на един, който не е от рода ми. Аз и думите и не щях да ги слушам! Презирахме българските обичаи, презирахме българите, обожавяхме престорения Маргариди, в лицето на когото гледахме сичката цивилизация. О, тази пуста цивилизация! Ето да какъв срамотен ред ма докара!...

ЯВЛЕНИЕ II

Анка, една селянка.

Селянката. Же ли ядеш? Ефендето заръча да ти донеса мляко варено.

Анка. Ах, лельо! По-добре ми донеси отрова, кога не щете нито вий да ми сторите едно добро.

Селянката. Не ни трябва нам. Да си намерим белата. Тъй ли?

Анка. Каква бела?... Ще сторите хабер на майка ми. Не е далеч, завчас ще са пушти някой от вас до града. Той нито ще догади. Сторете ми, лельо, туй добро, моля ви са, вий сте барим хора българи, хора християни.

Селянката. Къде можем стори ний туй, а с пушката каа же ни стреля; зная ли го аз него?... Той... царски челяк, кукото ще, то направя. Страх на е.

Анка. Нищо не може да ви стори, ами вий не щете да помогнете на една злочестна българка.

Селянката. Ма че... ти куто си българка, како уйдиса на ума му да му пристана? Не знаш ли те таквази са куча вяра? Не та ли достраша от бога? Ти сега излезе от вярата си, не си българка.

Анка. Ах, лельо, лельо! Да знаш какво е на сърце ми!

Селянката *(на себе си)*. Куко же е? Пълно а с дяволи. *(Високо.)* Хич ти... да н'си стоиш там на града при майка, при тейка, ами да станеш енно а с дявола и да потръгнеш куто никаквите. Де, де! Кой ти й крив?

Анка. Измами ма лельо, нели ти казах?

Селянката. Измамил та... тебе господ ум не ти ли й дал? Ами дяволът куто влязъл в сърце ти. Дева не бе на село, да та откраднат, както го правят наште хайти...

Анка. Ах, боже!

Селянката. Напразно викаш „боже“; тебе господ сега не же та чуй, оти че...
миро̀то ти й сега развалено — не си веки ристянка. Знаш ли ти то?

Анка. Сега вий не щете ли ми помогна?

Селянката. Ний не можем са меси на вашата работа.

Анка. Какво да правя аз сега?...

Селянката (*настърни*). Кукото си дробила, тукоз еж.

Анка. Де да ида?...

Селянката (*също*). Вдън земя!

Анка. Нямате и вий милост за мене — не ма аджидисвате.

Селянката. Да си стояла на вярата си, че да та аджидисат.

Анка християнка, лельо. □. Че аз съм се

Селянката. Ха, ха! ристянка. Ристянството връкнало веки от тебе; миро̀то ти са развали.

Анка. А де отиде той?

Селянката. Зная ли го? Излезе отзарана с пушката и отиде татък хе!...

Анка. Може на лов.

Селянката (*настърна*). Дявол го знае. (*Високо.*) Же ли ядеш ти?

Анка. Не ща лельо, не ща... по-добре да умра.

Селянката (*настърни*). Пукни! (*Излиза.*)

Анка (*сама*). Нашите българки... доколко зле гледат като на моята постъпка!...
„Миро̀то ти, каже, развалено, не си веки християнка.“ Але имат си и право:
онова, дето е срамотно пред хората, как не ще бъде грешно пред бога!
(*Зачува се тропотия.*) Ах, проклетият иде. Нямам очи да го гледам.

ЯВЛЕНИЕ III

Анка, Маргариди, който с пушка и ловджийски такъм влиза гърделиво. Анка са тегли
настърни и обръща гърба си към него.

Маргариди (*ухилено*). **Бонжур, мадам Аннет.** Како са теглиш тъй... от мене — от мъжа си? Бива ли тъй, я? (*Приближава се до нея.*) Сърдиш ли са? Сега си барим мадама, трябва да са радваш.

Анка (*като са тегли*). За бога! Остави ма!

Маргариди (*с насмешка*). Браво!... Не ма ли обичаш вече?

Анка. След като ма озлочести, имаш още очи да са подиграваш с мене. Сега виждам каква е била твоята цивилизация. Пази, боже, от такваз цивилизация!

Маргариди. Беки искаш и сега да ти правя комплименти? Моите комплименти за тебе са свършиха. Сега трябва ти на мене да правиш комплименти, че си в ръцете ми.

Анка. Да, в ръцете ти, като една робиня.

Маргариди. **Ти затъ** си родена от робиня. Не си някоя цивилизована жена, та да имам на **респект**, а си проста като сяка българка.

Анка. Претворството ти било отвън света. След като ма измами и ма грабна от дома, па ма доведе в туй пусто село да ма затвориш като в тъмница, сега ма правиш още проста.

Маргариди. Ако не беше проста, нито можах та излъга. Разумява са!

Анка. Тази ли ти била човещината? Тази ли ти е цивилизацията?

Маргариди. Да, това е от цивилизацията, ако искаш да знаеш. Само един цивилизован може да играе такива роли. Ако ти беше една цивилизована мома, не можах та тури на ръка. Простите, **игнорентите**, за нас, цивилизованите са, както добитъците за човеците. Не виждаш ли как европейците дохождат при вас, спекулитат са с вас, лъжат ви със всякакви лъскави и фалшиви работи и ви земат паричките? Да, Европа са е обогатила като от вас прости **нации**.

Анка. За бога, какво зло съм ти сторила, та си тури да ма излъжеш, да ма измамиш? Де са ти приготвените за венчило? Де ти е попът? Де е майка ми, де е брат ми, които без друго щяше да доведеш? Ще ма води челяка в Европа, ще ма разхожда по Виена, по Париж, по Лондра! Сичките тия били сухи лъжи. Ти си нямал ни най-малка милост. Пресилив невинността ми, озлочести младината ми! Какво по-голямо злосторство от това?

Маргариди. Да прощаваш, **мадам Аннет**. Това не е злосторство, а е една от онези добри роли, които може изигра само един цивилизован кавалер като мене. *(Наперено.)* Видиш ли ма? На вас, **игнорентите**, които не виждате по-далеч от носа си, това ви са вижда злосторство, ала не е тъй. Ролата, която аз ви изиграх, не е нищо при онези големи роли, що изиграха моите компатриоти от Фенер на вас, българите — при всичката тяхна **агиотатис**.

Анка. О!... Техните работи добри ли бяха?

Маргариди. Разумява са, за нас, гърците, бяха от най-добрите, защото знаях да извличат пари от вас, **игнорентите**, и да ги проваждат в нашата **патрия** за школи да са учи нашата **неолеа**. **Малиста!**

Анка. След като зачерни лицето ми, мож да говориш каквото щеш. Но ми кажи, сега що да правя?

Маргариди. Ще поседим тук някой други ден, додето ти са наситя, па сетне ти ще си отидеш у дома си, и аз ще си гледам работата. Не лук яли, не на лук миришат. Тъй правят цивилизованите.

Анка. Да си ида у дома? Тъй, с черно лице?

Маргариди. Като ти е черно, ще го умиеш със сапун, па...

Анка. Не смяташ за баща ми?

Маргариди. Како да смятам? Ще та помъмри, ще та похука, може и поступа — туй.

Анка. Мислиш ще ма приемне.

Маргариди. Като си му дъщеря, няма какво да прави. Инак отива пак в хапуса.

Анка. Ти имаш българина за най-долен, но трябва да знаш, че и самата мравя, като я настъпиш гледа за отмъщение.

Маргариди. Отмъщение може да са чака от секи друг човек, само от българин не. Той не знае друго, само да трепери пред другия.

Анка ще и една правда. Аз ти казвам, че ти ще□. Ако има един бог, има заплатиш скъпо за неправдата, що ми направи. Да, моите невинни сълзи не ще паднат на сухо.

Маргариди. Бог високо, а цар далеко, казва руснакът. *(потропва със сабията си о земята.)*

ЯВЛЕНИЕ IV

Горните, Селянката.

Селянката *(като са задава, на себе си)*. Черната чума да та земе.

Маргариди. Слушай, като наготвиш лова, да направиш и две пилета на крачка.
Знаш...

Селянката (*настърни*). На гърлото ти да са разкратат.

Маргариди. И на милината да гудиш зиадечко масло и нмного каймак, и да я опечеш хубаво. Хем скоро, че ми е гладно.

Селянката (*също*). Камъние да плюскаш!

Маргариди. Ами на таз кокона донесе ли мляко?

Селянката. Питам я, ами тя не рачи

Маргариди (*на Анка*). Защо не рачи? (*Анка мълчи.*) Мълчиш? Български инат.
(*На Селянката.*) Знаш ли, че тази кокона е българка като тебе?

Селянката. Пази, боже. Тя да беше българка, щеше да си стои у дома.

Маргариди (*ухилено*). Тя е от българските кокони, от учените. Знаш?

Селянката (*настърни*). За очите я заловило учението.

Маргариди (*също*). Не щеш ли и ти да станеш кокона?

Селянката. Не же туря душата си в пъкъла.

Маргариди. Не бой са, аз ще ти дам пашапорт за в рая.

Селянката. Дай на себе си (*като тръгва, на себе си*), дявол нечестив.

Маргариди. Ела сам!

Селянката (*като са повръща*). Куко?

Маргариди (*като туря ръка на нея*). Я кажи ми: не ещш ли да та направя кокона?

Селянката (*като са дръпва силно и ококорено*). Стой миром, зер кат'ти грабна кубилщата... хич не думам, че имаш сабия.

Маргариди. Бре, ти си била лошева!

Анка Що са подиграваш с жената? От ръцете и хляб ядеш.

Маргариди (*като улавя Селянката*). Я да та видя юнак ли си.

Селянката (*като го бутва*). Махни са, куче урсушко. (*Избягва.*)

Маргариди (*като изважда сабията си*). Я, сега аз тебе ще та направя на парчета.
(*Отива донейде и са връща.*)

В това време въвн от сцената са зачува тропотия.

Маргариди (*уплашено*). Някои си идат.

ЯВЛЕНИЕ V

Горните, Митю, после Герги, Пенчю, Димитраки и Злата.

Анка (*уплашено*). Ах, боже! Що е?

Митю (*който влиза буйно със сабия във ръка*). Стой, проклетий!

Маргариди (*като издига сабията*). Вън! Убит си!

Анка (*като са тегли назад*). Ах, боже!

Залавят се двама на двоебой. Митю ранява Маргариди.

Маргариди (*като пада долу*). Уби ма!

В това време влизат Герги, Пенчю, Злата и Димитраки.

Анка (*като вижда майка си, впуска са да я прегърне*). Мане!

Злата (*също като я прегръща*). Ах, рожбата ми!

Сички запяват!

Славно, честно и почтено
за младите в днешньо време
да са държат у своето
прадедно народно име.
Младите, що са предават
в лъскавата цивилизация
смешни пред света се правят,
лекоумност ги назнача.

Секи момък, сяка мома
от рода си да залюбва:
таз любов за тях е сама,
що природно ги събира.
Да сме верни в секи случай
на народний си обичай:
чуждото за нас е странно,
че за други е скроено.